

Ελευθερα Γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 66
(ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ") ΤΗΛ. 21-081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1945
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 80 — ΑΡΙΘΜΟΣ 14

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ: Αυτοβιογράφοι
DAVID RAYMOND: Δυο φυλακές
Γ. ΔΑΜΠΡΙΝΟΥ: Η ηθική κρίση στο Πανεπιστήμιο
ΜΑΓΚΑΣ ΦΟΥΤ: Η δική του Μουσαολίνι
ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ: Ξεκινώντας
Ν. ΚΑΘΡΟΥΡΗ: Ο κλεφτής της γαλέτας

ΡΟΖΑΣ ΙΜΒΡΙΩΤΗ: Στις γυναίκες που έπασαν για τη χιλιετήρη τη λευτεριά
ΘΕΟΔ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ: Δαρβενάκια
ΝΙΚΟΥ ΓΚΑΤΣΟΥ: Πωλ Βαλερύ
ΝΙΚΟΥ ΚΑΡΥΔΗ: Οι κακοί έμποροι
Ν. ΚΑΒΒΑΔΙΑ, Κ. ΚΑΛΑΝΤΖΗ (Θεσσαλού): Ποίηση

ΑΝΤΡ. ΡΑΜΠΑΒΛΙΑ: Ο γέρος της Γλόγβας
Μ. ΣΙΓΑΝΟΥ, ΓΙΑΝ. ΔΕΛΛΑ: Ποιήματα
ΒΑΣ. ΡΩΓΑ: Ο αγώνας στα ελληνικά βουνά
ΑΘΩΣΤ. ΡΑΠΕΣΗ: Ναυάγιο του α/π «Μαρτύρα»
Α. ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ, Γ. ΒΑΛΕΤΑ, Φ. ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗ: Κριτική
ΣΤΕΛΙΟΥ ΜΑΡΑΝΤΟΥ: Συνταύτιση

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΟΙ Του Θρ. ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

Ένα από τα κύρια νεοελληνικά μας ελαττώματα είναι και το πάθος της αυτοβιογραφίας. Ο έαυτός μας. Τον ανακαλύπτουμε. Μας καταπλήσσει. Τον περιγράφουμε. Καί περαν αυτού μηδέν. Κανένα ενδιαφέρον για το διπλανό μας. Ο διπλανός μας δεν υπάρχει. Τον καταργήσαμε.

Ο Έλληνας δε συνομιλεί. Μιλεί μόνον! Ο διάλογος του είναι άγι... στο είδος. Παισιγνώστο ο μολόλογος. Καί αδιάφορο αν δεν τον ακούτε. Ο ομφαλολατρικός του οιστρος είναι ανεξάντλητος και αυτότελής.

Μπορεί να έχετε επιστρέψει έσείς από την αεροναυμαχία των Φιλιππίνων ή από τα κρεματόρια του Νταχάου. Αν είναι πολύ ευγενής θα σας κάνει ένα δυό έρωτησι; για τα «δικά σας». Θα ακούσει μόλις τις απαντήσεις σας. Κι άμέσως θ' άρχισει να σας λέει πώς εκείνος, μιά μέρα που ήρθαν οι Γερμανοί να του πάρουν το σπίτι, τους μίλησε άγρια, τους άποστύμως και τους έστειλε να κόθουν έξω. Συνέχεια, θα σας έξιτορήσει το γάμο της αδελφής του, θα σας μιλήσει για τις άμοιβάδες του και τέλος για το ημερολόγιο που κράτησε από τα γεγονότα της Κατοχής. Τότε είναι πιθανό να του άπαντήσετε, έσείς ο άνθρωπος των Φιλιππίνων και του Νταχάου, ότι δεν προλάβατε να γράψετε ο ίδιος κάτι ανάλογο. Και θα σας άντισκόψει παρήγορος: «...Μη σας μέλει, θα σας δώσω το δικό μου! Πρέπει να το διαβάσετε». Και θα σας κυνηγάει ως πού να το διαβάσετε πραγματικά και να του πείτε τη γνώμη σας — όποτε και πάλι θα σας διακόψει για να σας έμπιστευτεί το περιεχόμενο, το θέμα, το ύφος και τη γλώσσα ενός άλλου ημερολογίου που έτοιμάζει... "Η τις λεπτομέρειες μιάς άλλης άρρώστειας που άνακάλυψε στα σπλάγνα του ο αίκογενειακός του γιατρός. Το Νταχάου σας κ' οι Φιλιππίνες διαλύονται μέσα στο χόχλο της αυτοβιογραφίας του.

Κ' ύστερα ρωτιόμαστε γιατί δεν υπάρχει συνεννόηση άναμεταξύ μας; Τι συνεννόηση γυρεύετε με ανθρώπους όλοτελα άγνώστους προς άλλλους; Μιλάμε θα μου πείτε, την ίδια γλώσσα... Άλλά ποιός άκούει τον ομόγλωσσό του μέσα σ' αυτή τη χώρα που την κατοικούν κάπου έφτά εκατομμύρια λάλοι και κουφοί αυτοβιογράφοι;

Δυο φυλακές

Του David RAYMOND

Χρονικά

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

(Ο Φ.Δ.Σ. Άγγλος δημοσιογράφος Ντέβιντ Ρέιμοντ, που είναι ένας από τους διευθυντές της μεγάλης Κυριακάτης εφημερίδας του Λονδίνου «Ρέβολουτ Νιούς», ήμπερίσμου όργανου του Έργατικού Κόμματος, παραχώρησε ευγενικά στο περιοδικό μας άλόκληρο το κείμενο της άναπόκρισής του αυτή... Όπως είναι γνωστό, οι άναποκρισεις του Ντέβιντ Ρέιμοντ από την Έλλάδα προκάλεσαν πάταγο στην κοινή γνώμη όλοκληρου του κόσμου και συνέτέλεσαν στο να καταποτιστεί για την έξωρμηκή κατάσταση που έπικρατεί στον τόπο μας.)

Δύσκολα θα πιστέψετε αυτή την ιστορία. Πρόκειται για την πιο παράδοξη πείρα που άπόχτησα σ' όλη την Έλλάδα. Άκόμα και τώρα τη βρισκω κ' έγώ ο ίδιος σχεδόν άπίστευτη.

Η όδός Πατησίων είναι ο πιο μακρύς δρόμος της Άθήνας και το πενταόροφο μέγαρο Ζελιώτη, από μπेतόν άρμέ, είναι το πιο ψηλό χτίριο της όδου Πατησίων. Η ιστορία μου άφορά τον πέμπτο όροφο του μεγάρου. Ένας άνεγκυστήρας οδηγεί σ' αυτόν, ένας άνεγκυστήρας που έξμυρηρετεί άποκλειστικά τους ένοίκους του πέμπτου όροφου και περιφρονητικά περνά μπροστά σ' όλους τους άλλους δίχως να σταματά. Οι ένοικοι του πέμπτου όροφου είναι έξαιρετικά προνομιούχα πρόσωπα. Αν έπιμένω και ξαναεπιμένω πάνω στις λεπτομέρειες προτο' νάρθω στο προκειμένο, το κάνω για να πείσω τον έαυτό μου πώς η ιστορία αυτή είναι πραγματικά άληθινή.

Στον πέμπτο όροφο με ύποδέχτηκαν δυο άστυνόμοι. Ο ένας φορούσε κοντά παντελόνια, ο άλλος ήτανε καθισμένος πάνω σ' ένα κασόκι με το όπλο στα χέρια του. Ο άστυνόμος με τα κοντά παντελόνια με δέχεται ευγενικά κ' ο διερμηνέας μου του έξηγει, πώς είμαι Άγγλος και πώς έπιθυμώ να δω κάποιον από τους ένοίκους αυτού του όροφου. Υποκλίνεται έλαφρά άκούοντας ποιά είναι η εθνικότητά μου κ' ο όπλισμένος συνάδελφός του σηκώνεται τιμητικά, λέγοντας: «Α! Έγγλέζος». Ο πρώτος χάνεται για μιά στιγμή και σε λίγο γυρίζει, άκολουθούμενος από ένα μεσόκοπο άθρωπο, που φορούσε καθαρό και φρεσκοσιδερωμένο παντελόνι και κοντό χιτώνιο άνοιχτό στο λαιμό. Το ύφος του είναι μειλίχιο, όμορφάνθρωπος, μάλλον παχουλός, με ευχάρυτο πρό-

(Συνέχεια στη σελίδα 2)



ΝΤΩΜΠΕ: Η επανάσταση (1848).

Με την αίσιόδη πρόβλεψη πώς σύντομα θα δημιουργηθούν στον τόπο μας πιο ευνοϊκές άντικειμενικές συνθήκες για μιά προοδευτική πολιτική και πνευματική έξέλιξη, το περιοδικό μας μπαίνει, από το σημερινό φύλλο του, σε μιά νέα περίοδο. Η φιλοδοξία μας είναι ν' άγκαλιόσουμε ένα όσο το δυνατό μεγαλύτερο άναγνωστικό κοινό. Δέ νομίζουμε πώς τα γράμματα κ' οι τέχνες είναι προνόμιο μιάς μόνο κοινωνικής τάξης, που άσχολεϊται μ' αυτά, τις περισσότερες φορές, άποκλειστικά από σνο πισμό. Πιστεύουμε άντίθετα, πώς η μόρφωση κ' η πνευματική καλλιέργεια είναι μιά έξμυτη διάθεση σε κάθε άνθρωπο. Ο λαός μας έπειτα από τη βαθεϊά κ' έξεργετική διαφοροποίηση που έχει ύποστεί τα τελευταία αυτά χρόνια, διψά για ό,τι δήποτε είναι ίκανό να τον έξυψώσει ψυχικά και να τον πλουτίσει διανοητικά. Γι' αυτό το περιοδικό μας βάζει για βασική όρχή του, να καταστήσει την τέχνη, από ύπόθεση των λίγων που ήτανε ως τώρα, ύπόθεση των πολλών.

Τα καινούργια άναγνωσμάτα μας άποβλέπουν άκριβώς σ' αυτό τον σκοπό: να προκαλέσουν το ενδιαφέρον όσο το δυνατόν μεγαλύτερο άναγνωστικού κοινού. Άντιμετωπίζουμε έπίσης την έλάτωση της τιμής του περιοδικού μας, που θα έξαρτηθεί τόσο από την έξιτυχία της έξόρμησής μας αυτής, όσο κ' άπ' τον κανονισμό του ζητήματος του χαρτιού που η σημερινή τιμή του καταντά να είναι άπογοητευτική για όλα τα έντυπα.

Ο ΛΑΟΣ

Οι δραματικές άφηγήσεις τορπιλισμών έλληνικών έμπορικών πλοίων στους ώκεανούς, που τη δημοσίευση τους άρχίζουμε από σήμερα, είναι γραμμένες από ένα μηχανικό, του έμπορικού ναυτικού, τον Άποστόλη Ράπεση. Ξάφρει έλάχισια «γράμματα». Έίμαστε βέβαιοι όμως πώς θα συναρπάσουν τον κάθε άναγνώστη. Πόση σιγουριά στη διήγηση! Με τί λιτά μέσα δημιουργεί τις πιο έσχυρές έντυπώσεις! Άφηγείται με τη δύναμη και την ένάργεια, που είναι ίσως δώρο μονάχα του λαού. Πιστεύουμε πώς πρόκειται για μιά νέα «φιλολογική» νάτα, ξεχασμένη από πολλά χρόνια.

Δυὸ φυλακὲς

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 1)

σωπο, φωτισμένο ἀπὸ ἕνα ζευγάρι μάτια πὺ φανερώουν ἕναν ἔξυπνο ἄνθρωπο, πὺ διαθέτει χιούμορ καὶ ἰκανότητα, ὑποκλίνεται σχεδὸν ἀδιόρατα καὶ μὲ θαυμάσια ἀγγλικά, μὲ προσκαλεῖ νὰ τὸν ἀκολουθῶ. Περνοῦμε σ' ἕνα διάδρομο πὺ καὶ στὶς δύο τοὺς πλευρὲς ὑπάρχουν πόρτες. Τὸν ἀκολουθῶ στὸ πρῶτο δωμάτιο ἀριστερά. Μέσα σ' αὐτὸ εἶναι δύο κρεβάτια μὲ κατακάθαρα σεντόνια καὶ δύο πολυθρόνες. Μὴ ἀλλῆ πόρτα βγάζει σὲ μικρὸ μπαλκόνι πὺ βλέπει πρὸς τὸ δρόμο. Τὰ μισάνοιχτα παντζούρια ἐλαττώνουν τὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη τοῦ ἡλίου. Μιὰ εὐχάριστη δροσερὴ αὐρα γλυστῶρ ἄνεμεσα ἀπ' αὐτὰ. Κάθουμαι σὲ μιὰ κερκὴ ἀκατάκτιρα στὴν πόρτα κ' ὁ «οἰκοδεσπότης» πᾶς σ' ἕνα ἀπὸ τὰ κρεβάτια. Παρατηρῶ πῶς στὰ ποδιὰ τοῦ πὺ τὰλαντεύονται στὸ κενὸ φορᾶ παπούτσι ἀπὸ σοῦτέ. Παρατηρῶ, ἐπίσης, ἕνα ραδιόφωνο, ἕνα ἀνεμιστήρα, μιὰ ἠλεκτρικὴ λάμπα μὲ ἀμπαζοῦρ καὶ ἐγκατάσταση καλοριφέρ. Πᾶς στὸ κρεβάτι βρῖσκονται σκρόπτες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Ἀπὸ τὸ συρτάρι τοῦ μικροῦ τραπέζιου πὺ εἶναι δίπλα στὸ κρεβάτι βγάζει ἕνα πακέτο τσιγάρα καὶ πὺ προσφέρει ἕνα. Μιλᾷ καθ' ὅλο τὸ διάστημα, μελῖρρυτα καὶ γοητευτικά. «Ὅσο μιλά τὰ μάτια μου κοιτᾶνε γύρω. Πᾶς στὸ ἄλλο κρεβάτι ὑπάρχουν δύο κονσέρβες (τῆς ΟΥΝΡΑ ἴσως). Κᾶτω ἀπὸ αὐτὸ ἕνα κουτί μὲ μέλι, ἕνα ζευγάρι παντοφύλακες καὶ ἕνα μισοφαγωμένο πακέτο σοκολάτας.»

«Βλέπετε» μὺ λέει «ἐχουμε ὅλα τὰ κομφορ μάς ἐδῶ. Συμφωνῶ. Μοῦ ἐξηγεῖ πῶς κατάφερε νὰ τὸν φέρουν ἐδῶ. Εἶχε τὰ μέσα. Γνώριζε ἕναν ἐπίσημο, πὺ γνῶριζε ἕναν ἄλλον ἐπίσημο, πὺ κ' αὐτοῦ γνώριζε ἕναν ἄλλον ἐπίσημο. Κάποιος ἀπ' ὅλους αὐτοῦς, ὁ τρίτος ἢ ὁ τέταρτος, ἦταν ἀκριβῶς ἐκεῖνος, πὺ μποροῦσε νὰ πῶσει τὸ κατάλληλο κουμπί πὺ θὰ τὸν ἐφερνε ἐδῶ. Καὶ ἐδῶ βρῖσκεται τᾶρα, χαμογελαστὸς καὶ εὐχάριστημένος. Μὰ εἴμαι πᾶς ὑποχρεωμένος νὰ σὰς ἀποκαλύψω κάτι, πὺ κ' ἐγὼ τὸ βρῆκα δύσκολο νὰ τὸ πιστέψω: Ὁ συνομιλητῆς μου εἶναι φυλακισμένος μὲ τὴν κατηγορίᾳ γιὰ συνοργασίᾳ μὲ τὸν ἔχθρο. Τὰ προνομιούχα πρόσωπα τοῦ πέμπτου πατώματος τοῦ μεγάρου Ζελιῶτη, τῆς ὁδοῦ Πατησίων, εἶναι κοῦσιαιικ. Παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι κάπως ἄτυχοι, γιατί ἡ μεγάλη πλεονεχία τῶν συναδέλφων τούς εἶναι ἐλευθεροὶ καὶ μπορεῖ νὰ τοῦς συναρτήσῃ κανεὶς σ' ὅλες τῖς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς στὴν ἀπελευθερωμένη Ἑλλάδα.»

«Βέβαια» σπεῦδει νὰ προσθεῖ «δὲ συνερᾶσθηκα μὲ τὸν ἔχθρο. Βοήθησα τοὺς Βρετανούς. Ἀπαλλάχθηκα ἀπ' ὅλες τῖς κατηγορίες, ἀλλὰ εἴμαι ὑποχρεωμένος νὰ παραμῶ ἐδῶ, γιατί ἡ Κυβέρνηση θέλει νὰ πληρωθῶ ἔξῆνα χιλιάδες λίρες γιὰ φόρο τῶν κερδῶν πὺ πραγματοποιῶσα στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς.»

Δὲ φαίνεται νὰ στενοχωριέται μὲ τὴν ἰδέα μιᾶς μακροχρόνιας τυχὸν ἐδῶ παραμονῆς. Κουβεντιάσῃ εὐχάριστημένος κ' ἀντικειμενικᾶ ἀσφαλῶς τὸ γεγονός πῶς εἶναι φυλακισμένος δὲν παραβραίνει τὴ σκέψῃ.

«Αὐτὴ εἶναι ἡ καλύτερη φυλακὴ τῆς Ἑλλάδας» μὲ βεβαιώνει μ' ἕνα χαμόγελο. «Ἄν θέμε μᾶς δίνουν τὴν τροφὴ πὺ δικαιούνται οἱ φυλακισμένοι, μὰ ἐμεῖς προτιμοῦμε, κατὰ κανὸνα, νὰ προμηθευοῦμε δικὴ μᾶς τροφὴ. Μποροῦμε νὰ στείλωμε ν' ἀγοράσουμε ὅ,τιδήποτε τραβᾶ ἡ ὄρεξῃ μᾶς, ἐχτός ἀπὸ ὀνειπωματώδη ποτᾶ. Μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε ἐπισκέψεις—δὺς ἢ τρία άτομα συγχρόνως—τρὲς φορὲς τὴν ἑβδομάδα, ἀπὸ τῖς 6.30 ὠς τῖς 7.30 τὸ ἀπόγευμα. Μετὰ τῖς ὄχτῳ μᾶς ἐπιτρέπουν ν' ἀκούμε ραδιόφωνο. Σὰς ἐπέτρεψαν νὰ μᾶς ἐπισκεφθεῖτε τὸ πρωῖ γιατί εἶστε Βρετανός.»

«Ἄ ναί, μᾶς ἐπιτρέπουν ν' ἀγοράζουμε ὅσες ἐφημερίδες θέμε» μὺ λέει δειχνοντας τῖς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ πὺ βρῖσκονται στὸ κρεβάτι. Εἶναι βασιλικῆς.

«Ἦ ἑλληνικὴ πολιτικὴ κατάσταση εἶναι πολὺ περιεργὴ τῇ στιγμῇ αὐτῇ» προσθέτει.

«Ἔτσι φαίνεται νὰ εἶναι παρατηρῶ. Ἔπρεπε νὰ σὰς πῶ» προσθεῖ «πῶς δὲν εἴμαστε κοινοὶ φυλακισμένοι. Εἴμαστε πρώην ὑπουργοὶ καὶ ἔχουμε καὶ τὸν Ράλλη ἐδῶ.»

Ὁ Ράλλης ἦταν ὁ Γκαουλάιτερ τοῦ Χίτλερ στὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀρχιλοῦσιαιικ.

«Τὸν βλέπετε συχνά;» ρωτᾶ.

«Ὁ, ναί. Τῖς ὄρες τῶν ἐπιπέσεων, μπορεῖ ὁ καθένας μᾶς νὰ ἐπισκεπτεται τὸν ἄλλον, ὅπως τοῦ ἀρέσει.»

«Εἶναι ἀλήθεια» ρωτᾶ «πῶς σὰς ἐπιτρέπουν συγκεντρώσεις μὲ κρᾶσι καὶ γυναικες;»

Γέλασε. «Ὀχι, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀληθινὸ. Πρόκειται, ἀπλοῦστα, γιὰ μιὰ ἀπὸ τῖς ἱστορίες, πὺ βγάδουν γιὰ μᾶς οἱ φυλακισμένοι ἄλλων φυλακῶν, πὺ μᾶς ζηλεύουν.»

«Αὐτὸ, βέβαια, εἶναι κάτι ἐδολογητό» προσθεῖ συγκαταβατικά, κάνοντας ἕνα μορφαδέο. Ἔπειτα, μὲ πῶς σοβαρὸ τόνο, παρατηρεῖ: «Οἱ ἑλληνικὲς φυλακὲς, ξέρετε, εἶναι πολὺ ἀσκημῆς, πᾶρα πολὺ ἀσκημῆς.»

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἕνα συναδέλφος τοῦ «φυλακισμένος» μπαίνει στὸ δωμάτιο. Μοῦ τὸν συστήνει: ὁ κ. «Ἀθέρωφ. Εἶναι ντυμένος σὰ νὰ ἦταν πὺ Ριβιέρᾳ, φορᾶ ἄσπρα παπούτσι. Ἀπὸ ἕνα τενεκεδῶνο κουτί τῶν 100 ἀγγλικῶν τσιγάρων μὺ προσφέρει ἕνα (οἱ Ἄγγλοι στρατιῶτες ἐδῶ παίρνουν 65 τὴν ἑβδομάδα). Ὁ κ. Ἀθέρωφ ἔχτις ἀεροδρόμιᾳ γιὰ τοὺς Γερμανοὺς καὶ κέρδιζε τοῦ κόσμου τὰ λεφτὰ μὲ τὸν τρόπον αὐτῶν.

Φεύγοντας ἐρριξε μιὰ ματιὰ ἀνάμεσα σὲ μιὰ ἀνοιχτὴ πόρτα. Ἐσπλωμένο ἀνακούρκουδα εἶδα ἕνα γηραλέο μὲ δυσπεπτικὴ ἔκφραση ἄνθρωπο νὰ καντίζει.

«Αὐτός» μὺ εἶπαν «εἶναι ὁ Ράλλης.»

Ἔπειτα ὁ ἀνελευθερωθῆς, ὁ ἀνελευθερωθῆς πὺ ἐξυπρεθεῖ μόνᾳ τὸν πέμπο δροφό, κατρακυλᾶ κάτω στὸ ἰσόγειο.

Βγαίνω στὸν καυτερὸ ἡλιο, περνῶ τὴν πλατεία Ὀμολογίας ὅπου οἱ ἄνδρες τοῦ ΕΛΑΣ προβάλλαν ἰσχυρὴ ἀμυνα κ' ὅπου, κατὰ τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας, περιφρονώντας τοὺς κοῦσιαιικ, ἀγωνίστηκε ἐναντῖα τοῦς Γερμανοὺς μὲ ὅπλα καὶ μὲ γυμνὲς γροθῖες μὲ τέτοιο θάρρος, πὺ θὰ παραμείνει αἰώνια ἡ δόξα πὺ εἶναι ἡ Ἑλλάδα. ***

Μὰ ἡ ἱστορία δὲν τελείωσε ἀκόμα. Θὰ μᾶς ὀδηγήσει τᾶρα σ' ἕνα μέρος τῆς Ἀθήνας, πὺ πᾶν ἀπὸ αὐτὸ τὴν Ἀκρόπολιν στέκεται φρουρὸς τῶν αἰῶνων. Στὴν Πλάκα. Ὁ Παρθενώνας διαγράφεται μὲ τὸ ἐκθαμβωτικὸ ροδινέλευχο χρῶμα τοῦ μέσα στὸν πᾶλλομένο οὐρανὸ. Αὐτὴ εἶναι ἡ δόξα πὺ ἦταν ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Πλάκα εἶναι ἡ πῶ παλιὰ συνοικία τῆς σύγχρονης Ἀθήνας, μὲ στενὰ δρομᾶκια, ταξέρβες μὲ κληματῆρες ὅπου τῖς νύχτες, σὰ βροσίξει, ἀκούονται τὰ γρατσουνίσματα τῆς κιθάρας καὶ τὰ λικνίσματα τῶν τραγουδιῶν. Θὰ μοιάζαν κοινότητα ὀπουδήποτε ἄλλοι μὲ τὸν μελαγχολικὸ τόνο τούς, πὺ γεμίζει ὁμοῦ ἀπὸ χαρὰ τὴν καρδιὰ τοῦ ξένου στὴν ἀξιώγαπτη αὐτῇ χώρα. Περπατοῦμε ἀνάμεσα σὲ σπῖτια, πὺ θυμίζουν ἀκόμα τὴν ἐκκρόχρηνη τουρκικὴ κυριαρχία. Φτάνουμε σ' ἕνα μεγάλο λευκὸ χτίριο, μὲ σῖδερα στὰ παράθυρα. Σὲ δὺ χωροφυλάκες ἐξηγοῦμε, πῶς ἐρχόμεσθε νὰ δοῦμε ἕνα φυλακισμένον τὸν Μαρούλακο. Στὸ γραφεῖο τοῦ Διοικητῆ, πὺ κάθεται σ' ἕνα σιδερένιο κρεβάτι, σκεπασμένο μὲ μιὰ βρώμικη κουβέρτα, μᾶς δίνει τὴν ἄδεια νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴ φυλακὴ. Διασχίζουμε τὸ προαυλίο καὶ φτάνουμε σ' ἕνα ἄλλο χτίριο. Πίσω ἀπὸ τὰ σῖδερα τῶν παραθύρων φυλακισμένοι μιλοῦν μὲ περιλυτὸς ἐπισκεφτές καὶ μαυροντυμένες γυναικες. Μπαίνοντας μᾶς σταματᾶ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ δυσωδία. Συμπυκνωμένη βρώμα. Φτάνουμε σὲ μιὰ πόρτα, πὺ φέρνει σὲ μιὰ μικρὴ ἰσόγειο εἴσοδο. Μιὰ γριούλα μιλά σ' ἕνα φυλακισμένον, ἴσως τὸ γιῶ τῆς. Ὁ φύλακας τῆς χτυπᾶ στὸν ὄμο καὶ μὲ ἀπότομο τρόπο τῆς λέει πῶς εἶναι καιρός νὰ φεύγει. Ἔνα νεανικὸ, λεπτὸ, κανονικὸ πρόσωπο μὲ δὺ μαῦρα μάτια πὺ ἀστραποβόλοῦ φανερῶνται στὴν πόρτα καὶ μᾶς κοιτᾶ ἀνήσυχα. Τοῦ ἐξηγῶ πῶς ἐρχομαι μ' ἕνα μήνυμα ἀπὸ τῆς γυναίκᾳ τούς. Τότε ἕνα καθησυχαστικὸ χαμόγελο διαγράφεται στὸ πρόσωπὸ τούς. Ὁ Μαρούλακος εἶναι λογιστῆς. Πρῖν μιὰ βδομάδα τοῦ ἔγινε καταγγεῖλια ἀπὸ ἕνα χαφιέ, πῶς ὑπερέτασε στὸν ΕΛΑΣ καὶ πῶς διέπραξε διάφορα ἐγκλήματα, ἀπὸ τὸν φόνον ἐνδὲς ἐπιστρατεύομένου ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ταγματῆρασφαλήτῃ ὡς τῆς δολοφονία ἀρκτεῶν ὀμηρῶν. Τὸ πρόσωπὸ τούς ἀσφαλῶς δὲ μαρτυρᾶ πῶς πρόκειται γιὰ ἕνα δολοφόνον.

«Ἤμουνα ἀρρωστος στὸ νοσοκομεῖο ἀπὸ πνευμονία τὸν καιρὸ, πὺ ὀποῖθεται πῶς δολοφόνησα ὀμηρους» λέει μ' ἕνα χαραχτηριστικὸ μειδίαμα.

«Δολοφονήσατε τὸν κοῦσιαιικ;» τὸν ρωτᾶ.

«Ὀχι» ἀπαντᾶ κ' ἀμέσως ἔπειτα προσθεῖ ἔγνωνα: «Δὲν ἀνήκα στὸς στρατιωτικὲς δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ. Θὰ τὸ θεωροῦσα ὀμως τιμὴ μου ἂν τὸν εἶχα σκοτώσει!»

Ἀρνεῖται τῖς κατηγορίες, δὲν ἀρνεῖται ὀμως πῶς ἐλαθε μέρους τῆς ἀντίστασης καὶ στὰ γεγονότα τοῦ Δεκεμβέρη.

«Πολεμήσατε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τὰ ἐγκλήματα» πὺ μᾶς κατηγοροῦν τᾶρα πῶς κάναμε κατὰ τὴν κατοχὴ, ἔχτελοῦσαμε ἐντολῆς τῶν Συμμάχων.»

Ἄλλοι φυλακισμένοι σπᾶρχνονται στὴν πόρτα, προσπαθώντας νὰ ρίξουν μιὰ ματιὰ πᾶν στὸν παράδοξο ἐπισκέπτη ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Μιὰ φωνὴ ὑψώνεται ἀνάμεσα ἀπὸ αὐτοῦς:

«Ἦες στὸν Ἑγγλέζε γιὰ ποῖα αἰτία βρισκόμαστε ἐδῶ. Πῆς τὸν νὰ πῆ στὸν ἄγγλικὸ λαὸ αὐτὰ πῶς εἶδει!»

Ρωτᾶ: «Πῶσοι βρισκόσαστε κλεισμένοι μέσα σ' αὐτὸ τὸ κελλί;»

«Ὁ Μαρούλακος ἀρχίζει νὰ τοῦς μετρᾶ, ἀλλὰ ὁ φύλακας προσφέρεται νὰ μᾶς διευκολύνει καὶ μὲ ἀπαθῆ φωνὴ λέει: «Τριανταέννας φυλακισμένοι. Τριανταέννας φυλακισμένοι μέσα σ' ἕνα κελλί εἶκοσι τετραγωνικῶν ποδῶν κ' αὐτὸ μέσα στὴν ἀσφικτικὴ ζέσθη τῆς Ἀθήνας τὸν Ἰούλι! Μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια μου πέρασε τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ τὸ δραμα τῆς ποτελάεστατης «φυλακῆς» τῶν κοῦσιαιικ.»

Καθὼς φεύγω ἀπὸ τὴν φυλακὴ καὶ διασχίζω τὸ προαυλίο βλέπω ξανά τοὺς φυλακισμένους νὰ στριμώχνονται πίσω ἀπὸ τὰ σιδερένια κάγκελα τῶν παραθύρων. Μὲ παρακολουθεῖ ἡ ματιὰ τούς—μιὰ ματιὰ ὑπερήφανον κ' ἀπτότηταν ἀνθρώπων. Τῇ νοῦσῳ νὰ μὲ παρακολουθεῖ ὀμως γλυστῶρ στῇ σκιά. ***

Ἐξὼ ὁ διερμηνέας μου μὺ ἐξηγεῖ: «Αὐτὴ ἡ φυλακὴ, πὺ ἀνομάζεται Τμήμα Μεταγωγῶν, χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὴν Δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ γιὰ πολιτικὸς καταδικῶς. Γιὰ τὸν ἴδιο ἐπίσημο σκοπὸ χρησιμοποιήθηκε κ' ἀπὸ τοὺς Ναζῖδες, γιὰ τοὺς ἄνδρες τῆς Ἀντίστασης.»

Ψηλὰ ἐκεῖ, ὁ Παρθενώνας ἀκτινοβολεῖ τὴν ἱστορία τοῦ μέσα στὸν ἡλιο. Κοιτάζω πίσω τοὺς ἀσπριμένους τοίχους τῆς φυλακῆς: κ' αὐτοῖ ἐπίσης ἀκτινοβολοῦν μέσα στὸν ἡλιο τὴν ἱστορία τούς. Ἀπὸ τὸ νοῦ μου περνᾶ αὐτὸς ἐδῶ ὁ ἀξέχαστος στίχος τοῦ Ἰρλανδοῦ ποιητῆ Γῆτς: «Μιὰ τρομερὴ ὀμορφιά γεννήθηκες.»

Ὁ Γῆτς ἔγραψε τὸν στίχο αὐτὸν ἀφοῦ εἶδε τοὺς ρακενῶδους κ' ἀπλῆτους λιμενεργάτας καὶ ὀπαλάλλους τοῦ Δουβλῆνος νὰ βαδίζον στὸ θάνατον στὴν ἐπανάσταση πὺ ἔγινε τὸ Πᾶσσα τοῦ 1916. Εἶδε, μέσα σὲ μιὰ ἀστραπῆ ποιητικῆς ἀποκάλυψης πῶς οἱ ἥρωες τῶν παλιῶν μύθων ἐξακολουθοῦν νὰ περπατοῦν ἀνάμεσα στὸν γιὸς τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμα κ' ἀπλῆτοι κ' ἀξέριστοι.

Ἡ ἩΘΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τοῦ Γιώργη ΔΑΜΠΡΙΝΟΥ

8.—

Ἡ ἀνάγκη νὰ πάρει ἕνα τέλος ἡ σειρὰ αὐτῆ μὲ τὰ ἀρθρα γιὰ τὴν ἠθικὴ κρίση τῆς πνευματικῆς ἡσθεῖας μὲ ὀποχεῖναι νὰ μὴν προχωρήσω στὴν ἀναγραφή καὶ ἄλλων προσώπων καὶ ἄλλων συγκεκριμένων περιστατικῶν πὺ ἀποκλήρωνον τὴν εἰκόνα τοῦ πνευματικὸ δοσιλογισμοῦ. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ κρίνει πῶς ἀρκτεῖ παραχώρησε τῖς σελίδες τούς γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ κοῦσιαιοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικὸ αὐτοῦ προβλήματος.

Ἐγὼ προσωπικᾶ, ὀμολογῶ πῶς δὲν ἀντιμετώπιζα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν ἔκταση καὶ τὸ βάθος τοῦ ἠθικοῦ βῆθρου πὺ ἀνοιχτικῆς μπροστὰ μου. Λογάριαζα πῶς σὲ δὺς ἢ τρία τὸ πολὺ ἀρθρα τὸ θέμα θὰ τελείωνε. Ὅταν ὀμως προχώρησα στὴν ἔρευνα τῶν στοιχείων, ἀνοιχτικῆς μπροστὰ μὰ τις ἡ θ ε ι κ η σ α π ι λ α ς τ η ς ἡ θ ι κ η ς σ α π ι λ α ς τ η ς πὺ βασιλεῖσε τ' Ἀνώτατα Πνευματικὰ μᾶς Ἰδρύματα. Καὶ βλέπω μὲ λύπη μου πῶς τὸ θέμα δὲν ἐξαντλήθηκε μὲ τὰ ὄχτῳ (8) ἀρθρα στὸ περιοδικὸ τοῦτο. Ἀντικρῶντας σὰν ὀπέρτατο ἠθικῶ καὶ ἠθικὸ χρέος τὴν ἔρευνα τοῦ ζητήματος, κρίνω πῶς θὰ χρειάζοταν ἕνας πολυεπίδοτος τόμος γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ πιστὴ καὶ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ πνευματικὸ δοσιλογισμοῦ.

Τι ἀπόδεξε ἡ ἔρευνα ὡς αὐτὴ τῇ στιγμῇ; Ὅτι ἡ ἐπίσημη πνευματικὴ μᾶς ἡσθεῖα βασανίζεται ἀπὸ μιὰ βαθύτατη ἠθικὴ κρίση. Ἡ Κατοχὴ στάθηκε βέβαια τὸ ὀπέρτατο κριτήριον κάπως ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀξίας στὸν τόπο μᾶς. Ἡ πανηγυρικὴ διαπίστωση σῆμερα, ὀστερα προπατῆρ ἀπὸ τῆ σκληρότατη δοκιμασία τῆς ἠθικῆς σκληραίας, εἶναι πῶς οἱ καθιερωμένες ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀξίες τοῦ τόπου, σὰν πρόσωπα καὶ σὰν κηρύγματα, χ ρ ε ω κ ὀ π η σ α ν. Τὸ φαινόμενο θὰ ἦταν παραένο, ἀκόμη καὶ ἀνεξήγητο, ἀν παραενοαζόταν ἀποκλειστικὰ μέσα στὴν Κατοχὴ. Μὰ οἱ αἰτίες δὲ βρισκονται ἐκεῖ. Τομῶ μὲ πῶ ὅτι ἡ ἠθικὴ κρίση βασανίζει τ' Ἀνώτατα Πνευματικὰ Ἰδρύματα καὶ ἐξχωριστὰ τὸ Πανεπιστήμιον, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς δημιουργίας τούς. Ἐδῶ ὑπάρχει μιὰ παράδοξη πὺ βασταῖ ἕναν ὀλάκερο αἰῶνα καὶ εἶναι βουτηγμένη μέσα στὸ τέλμα τοῦ συνηρητισμοῦ καὶ τῆς ὀπιοδορῶσης. Ἡ νέα Ἑλλάδα γινῶμισε πρὸ παντός τὸ Πανεπιστήμιον σὰν Ἰδρυμα προορισμένο νὰ χορηγεῖ διάφορα χαρτιά πὺ τάλεγε διπλώματα ψευδοεπιστημονικῆς κατάρτισης γιὰ ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία. Τὸ Πανεπιστήμιον δημιουργῶσε ἔπαγγελματίες τῆς ἀγορᾶς καὶ ὄχι ἐπιστήμονες μὲ ἀνατερη πνευματικὴ μᾶθηση. Ἡ νέα Ἑλλάδα εἶδε ἀκόμη τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τοῦς λειτουργοῦς τούς νὰ πρωτοστατοῦν σὲ κάθε κίνηση πηγυμῶ τῶν φιλελευθερωθῶν, προοδευτικῶν ἰδεῶν στὸν τόπο. Ἦταν αὐτὸ, τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ἦταν αὐτοῖ, οἱ λειτουργοὶ τούς, πὺ πολέμησαν καὶ πολεμοῦν ἴσως σῆμερα κάθε προπατήρια συγχρονισμοῦ τῆς ἐπιστήμης, κάθε προπατήρια

πνευματικῆς ἀναγέννησης στὸν τόπο. Τὸ Πανεπιστήμιον στάθηκε τὸ κέντρο τῆς πάλης κατὰ τοῦ Δημοτικισμοῦ σὰν πνευματικὸ κινήματος πὺ συμπυκνώνει τὸ αἴτημα τῆς λαϊκῆς νεοελληνικῆς προκοπῆς. Ὁ ἄκρος συνηρητισμὸς στῇ γνώση καὶ στὸ κήρυγμα, ἡ ἀσυγχρόνη ἐπιστημονικὴ διδασκαλία, ἡ προγονοπληξία κ' ὁ πνευματικὸς μεγαλοεπιθετισμὸς βραβαῖνον καὶ βραβαῖνον σὰν καταραμένη κληρονομία ἀπάνω τούς.

Ἐνῶ εἶδε αὐτὰ ἡ νέα Ἑλλάδα, δὲν εἶδε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος—καὶ φυσικὰ δὲ μποροῦσε πᾶ νὰ ἴδει.— τὸ Πανεπιστήμιον σὰν ἄληθινὸ πνευματικὸ κέντρο τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ πρποτοπόρ στῇ σκέψη, στὸ κήρυγμα, στῇ δράση γιὰ τὴ δημιουργία πραγματικὸ νεοελληνικὸ πολιτισμοῦ. Ὁ λαὸς μᾶς εἶδε τὴν Πανεπιστημιακὴ ἡσθεῖα νὰ περιφρονεῖ τὴν παράδοξη τοῦ καὶ τῆς δημιουργία τούς. Πνευματικὴ ἡσθεῖα καὶ λαὸς τῆς χώρας μᾶς, στέκονται ἀναμεταξύ τούς ὀλότελα ξένοι.

Ἄν σ' ὄλ' αὐτὰ προσθεθῇ καὶ τὸ ἀνακάτωμα τῆς ὀλιγαρχικῆς πολιτείας στὰ ἔσωτερικὰ τοῦ μᾶ τις ἐπεμύσματα, τοὺς διωρισμούς, τοὺς ἐκθισμοῦς, τῖς ἐπινοίες, τῇ συναλλαγῇ καὶ γενικὰ τῇ διαφθορᾷ τῆς πολιτικῆς ἡ εἰκόνα ὀλοκληρώνεται γιὰ νὰ ἐξηγηθεῖ πῶς τὸ Πανεπιστήμιον καλλιέργησε μῆσα τὸν τῆ νοστροπία τοῦ ὀλιγαρχικοῦ παραγοντισμοῦ καὶ κατέθεσε τόσο χαμηλὰ τὴν ἠθικὴ τοῦ στάθμη.

Ἡ Κατοχὴ λοιπὸν ἦρθε νὰ βροθνεῖ τὸ χᾶσμα καὶ νὰ μεγαλώσει πελώρια τὴν ἀνοιχτὴ ἠθικὴ πληγὴ τῆς πνευματικῆς ἡσθεῖας, ὀπως τῇ δημιουργήσει ἡ ἔκατοχρονη παράδοξη τῆς.

Ποῖα μποροῦσε νὰ εἶ ἄπαιτήση τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς τοῦ ἡγέτες, ἀπὸ κείνους δηλαδὴ πὺ χρόνια καὶ χρόνια τὸν δασκάλευαν μὲ τὴν ἠθικὴ ἀγωγῇ καὶ τὸ ἱερὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα;

Ἄπλὸ εἶναι τὸ ζήτημα, ὀσο ἄπλο εἶναι καὶ τὸ χρέος: νὰ σταθῶν πρωτοπόρ στὸν ἠθικὸν ἀγῶνα. Αὐτὸ πὺ δασκάλειαν τοὺς ἄλλους, νὰ τὸ πραγματοποιῶσιν οἱ ἴδιοι. Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι γιὰ ν' ἀγωνιστεῖ κανένας δ-ταν θέλει, ἀπὸ τοὺς φανεροῦς ἴσαμε τοὺς πῶ κρυφοῦς.

Λοιπὸν, ἔκαμε τὸ χρέος τῆς αὐτῇ πνευματικῆς ἡσθεῖας; Ἡ ἀπάντηση εἶναι κατηγορηματικῇ: Ὀχι! Καὶ δὲν εἶναι μόνον πᾶς δὲ ν ἐκαμε τὸ χρέος τῆς, μὰ παρουσίασε τὸ ὀκτῶ θεάματα πὺ περιγράψαμε, πὺ ὄχρα εἶναι ἡ ἀλήθεια, στῇ σειρᾳ τῶν ἀρθρων αὐτῶν. Ἄλλοι σπυρῶσθησαν ἀνοιχτὰ μὲ τὸν καταχτήτῃ, ἄλλοι πὺ πρόσφεραν δουλικὰ γῆν καὶ ὕδωρ, ἄλλοι ἀδιὰφορησαν ἀπὸ φόβου εἶτε ἠθικὴ παχυδερμία κ' ἄλλοι καιροσκοποῦσαν. Τὰ συγκεκριμένα περιστατικὰ τὰ ἔχουμε κῶλας ἀναφέρει.

Ἀπὸ τὴν ἠθικὴ αὐτῇ κῶλαση δὲν ἔλειψαν βέβαια οἱ φωτεινῆς ἐξαιρέσεις. Στὸ πρῶτο ἀρθρο τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἀνᾶφερα τὸ γέρο καθηγητῇ καὶ Ἀκαδημαῖκο Ἰ. Σκαλοῦνον. Τᾶρα εἴμαι ὀποχε-

ωμένος καὶ πᾶν ἡ τὸν μνημόνευο. Μέσα στὴν ἱκατοχὴ εἶχε κατεθεῖ στὴν Ἑλλάδα ὁ Γερμανὸς βιολόγος Χάρτμαν καὶ ζῆτοσε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία νὰ τὸν βοηθεῖ στὴν ἱδρυτῆ ἐνδὲς βιολογικῶ Ἰνστιτοῦτοῦ. Ὁ Χάρτμαν ἦθελε νὰ κάνει πειράματα βιολογικὰ ἀπάνω στὰ ἐτοιμοθάνατα ἀπὸ τῇ φοβερῇ πείνα τοῦ 1941-42 κορμιά τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἀκαδημία προσφέρθηκε νὰ τὸν βοηθῇ στὸ μακάθριο ἐργο τούς. Ἦεν ἀντισταθῆνη, δὲ διαμαρτυρήθηκαν οἱ σεβαστοὶ καθηγητάδες. Καὶ μόνον μὲ φωνὴ ἀκούστη καὶ τότε: τοῦ γέρου καθηγητῇ καὶ Ἀκαδημαῖκο Ἰ. Σκαλοῦνον π

ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΥ ΕΠΕΣΑΝ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ

(26 Ιουλίου 1945)

Της Ρόζας ΙΜΒΡΙΩΤΗ

Δεν κλαιμε σήμερα εμεις το χαμό τους. Στεκόμαστε περήφανες...

Στεκόμαστε κι αναμετρούμε το δρόμο που ανεβήκαμε μαζί και αναλογίζομαστε πόσοι μένει ακόμα για να φτάσουμε στο γυναικείο ανθρωπισμό.

Σπάνια μία δημιουργική μεταβατική εποχή έχει πλήρη συνείδηση του μεγαλείου της και της ιστορικής της αξίας. Θυμάμαι σουλα σουλα τις βαθιές αλλάγες που γίνονται μέσα στα σπλάχνα της...

Όι πράξεις των ηρωικών γυναικών που τιμούμε σήμερα δημιουργούν για μας πού επιζητούμε ένα χρέος: τη μνήμη. Γιατί το πιο τρομερό είναι να ξεχνάς...

Σήμερα, στο μνημόσυνο των ηρωικών γυναικών που έπεσαν για την Πατρίδα, όρκιζόμαστε στη γριά Βάβω της 'Ηπειρος...

Η μνήμη είναι θυγατέρα της εθιμικής που έχουμε σαν μένος, σαν αβερφές, σαν σύζυγοι και πρόπαντα σαν γυναίκες. Γιατί τούτο το λάο που αγωνίστηκε κι όπυφερε ηρωικά στον εθνοσπαιεθερωτικό αγώνα έμεις τόν διδάξαμε...

Όταν είπε ο Λάος το «Όχι» στους καταχτητές, η γυναίκα πρώτη τόν είπε δόλοπλευρα κι άποφασιστικά. Τό μαχαίρι είχε φτάσει στο κόκκαλο, την κακομοιρασμένη ζωή της την είχε άπομαυρίσει η μεταξική διχτατορία...

Μένους, και γίνονται όλοι ένα χέρι και μία ψυχή κι ένας νοός μέσα στο 'Εθνικό 'Απελευθερωτικό Μέτωπο...

Εργάζεται συντονα, Δέ σταυρώνει τά χέρια, δέν κάθεται στη γυνάικα καί δέν κλαίει τη μοίρα της. Άρπαξε τη ζαλίγκα κι ανέθηκε μέρες καί νύχτες τά χιονισμένα βουνά στην 'Αλβανία...

Άλλη μία γυναίκα και την άτομική της ίκανοποίηση αλλά και θά γίνει συντελεστής στην πρόοδο του συνόλου. Θά γίνει οικονομικός συντελεστής μέσα στο σπίτι της αλλά και οικονομικός παράγοντας του πλουτισμού της χώρας...

Όμως για να δουλέψει πρέπει να έχει ρυθμίσει την οικογενειακή της ζωή. Ός τώρα επάγγελμα και οικογένεια ήταν άντιφάσεις για τη γυναίκα...

Άλλά οικογένεια διαρρυθμισμένη έτσι ώστε να μη σκοτώνει τη γυναίκα σαν άνθρωπο. Θά είναι πιά η μητρότητα, όχι άτομική όπυθεση παρά κοινωνική λειτουργία. Κι δόλοκληρη η σπιτική εργασία...

Άλλά τα ιδανικά, τη λευτεριά και τό γυναικείο ανθρωπισμό, πάλαψαν και μαρτύρησαν οι ηρωίδες που τιμούμε σήμερα. Και πρέπει έμεις οι γυναίκες να μη χάσουμε τό δρόμο τούτο της άποκατάστασης...

τό νιώσει ως ένα αίτημα προαιώνια 'Ελληνικό, αίτημα ούσιαστικά δικό του. Κι' άσφαλώς τό ένστιχτό του — όπου ακόμα όπάρχει ζωντανό κι' άκμαίο — θά τόν όδηγήσει εκεί χωρίς πολλές περιστροφές...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου, είναι καιρός θαρρώ να προχωρήσουμε με τό έπόμενο 'Αρθρο...



Τό ελληνικό άφήγημα Ο ΚΛΕΦΤΗΣ ΤΗΣ ΓΑΛΕΤΑΣ

Του Ν. ΚΑΤΗΦΟΡΗ



3. — Τό παράθυρο δέν άνοιγει! 'Επεφε πάνου μου βαρεία πότερο απ' την κούραση, ή ντροπή...

Ματιές κρυφές, ντοχάτα, χαμόγελα και λόγια ποηία — καβέλαβα! Τά ρούχα μου, δέν εφχανε γίνεϊ ακόμα, τότε σ' αυτά τά χάλια, βαστιότανε γερά, καθαρά, καινούργια...

Όμως για να δουλέψει πρέπει να έχει ρυθμίσει την οικογενειακή της ζωή. Ός τώρα επάγγελμα και οικογένεια ήταν άντιφάσεις για τη γυναίκα...

Άλλά οικογένεια διαρρυθμισμένη έτσι ώστε να μη σκοτώνει τη γυναίκα σαν άνθρωπο. Θά είναι πιά η μητρότητα, όχι άτομική όπυθεση παρά κοινωνική λειτουργία...

Άλλά τα ιδανικά, τη λευτεριά και τό γυναικείο ανθρωπισμό, πάλαψαν και μαρτύρησαν οι ηρωίδες που τιμούμε σήμερα...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

φτωχιά! Περιμένει. Περιμένει! Περιμένει! — Τους έτιμους! Βλέπουν ένα σασκάτη και δέν τού κάνουν εύκολία! Ξεσπάει κάποιος!

Όμως για να δουλέψει πρέπει να έχει ρυθμίσει την οικογενειακή της ζωή. Ός τώρα επάγγελμα και οικογένεια ήταν άντιφάσεις για τη γυναίκα...

Άλλά οικογένεια διαρρυθμισμένη έτσι ώστε να μη σκοτώνει τη γυναίκα σαν άνθρωπο. Θά είναι πιά η μητρότητα, όχι άτομική όπυθεση παρά κοινωνική λειτουργία...

Άλλά τα ιδανικά, τη λευτεριά και τό γυναικείο ανθρωπισμό, πάλαψαν και μαρτύρησαν οι ηρωίδες που τιμούμε σήμερα...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

μύλητοι, βουβοί, μ' ένα κρυφό καρδιοχτύπι, σαν έρωτευμένοι, πού κοιταζόμαστε με τη γαλέτα έκστατικά. Κάθε κουβέντα έχει πάψει. Φτάσαμε πιά στο τέλος...

Όμως για να δουλέψει πρέπει να έχει ρυθμίσει την οικογενειακή της ζωή. Ός τώρα επάγγελμα και οικογένεια ήταν άντιφάσεις για τη γυναίκα...

Άλλά οικογένεια διαρρυθμισμένη έτσι ώστε να μη σκοτώνει τη γυναίκα σαν άνθρωπο. Θά είναι πιά η μητρότητα, όχι άτομική όπυθεση παρά κοινωνική λειτουργία...

Άλλά τα ιδανικά, τη λευτεριά και τό γυναικείο ανθρωπισμό, πάλαψαν και μαρτύρησαν οι ηρωίδες που τιμούμε σήμερα...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

δξω; Θά δεις ξόλο, κακομοίρη, πού θά φάς... Κι' όλο χειρονομούσε νευρικά.. Τήν κοιτούσα κι' έκανα γούστο με τά καμώματα της...

Όμως για να δουλέψει πρέπει να έχει ρυθμίσει την οικογενειακή της ζωή. Ός τώρα επάγγελμα και οικογένεια ήταν άντιφάσεις για τη γυναίκα...

Άλλά οικογένεια διαρρυθμισμένη έτσι ώστε να μη σκοτώνει τη γυναίκα σαν άνθρωπο. Θά είναι πιά η μητρότητα, όχι άτομική όπυθεση παρά κοινωνική λειτουργία...

Άλλά τα ιδανικά, τη λευτεριά και τό γυναικείο ανθρωπισμό, πάλαψαν και μαρτύρησαν οι ηρωίδες που τιμούμε σήμερα...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

Άλλά σε τούτα, θ' άπαντήσει, όφείλει τ' άπαντήσει σύντομα, έλπίζω, ό ίδιος. Περιμένοντας στο μεταξύ ώστόσο την άπάντησιν αύτή του Κλήρου...

Άπό τό έρχόμενο: 'Αρχίζει ή μεγάλη μας έρευνα ΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΜΑΣ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΜΠΡΟΣ ΣΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ Καί τό 'Ανάγνωμά μας: "Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ" Τό δρομολόγιο ήμερολόγιο τού προέδρου τής εταιρείας τών Σοβιετικών συγγραφέων Νικολάϊ Τυχόνωφ για τήν άντίσταση τού ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ

Και να, λοιπόν, πού ήτε ή σειρά μου... 'Εβλεπα πιά όλο τό έσωτερικό της παράγκας! Σωρούς τή γαλέτα και τσουβάλια γεμάτά... 'Απ' όλο αυτό τό θησαυρό εφχα να παίρνω δυό δκα-δούλες, πού μου τις εφχανε κιάλο ζυγίσει... 'Εκείνος σήκωσε τή δισκο...

Η πνευματική μας κληρονομιά ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΑ

Του Θεόδωρου ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Στις 26 του Ιουλίου, ημέρα της Αγίας Πρασκευής, είχε την αλήθεια ή βάρδια του Άντωνη με τρακούς νομάτους. Οι Τούρκοι έβγχαν και έρχονται εις δύο κολλόνες. Τότε, εϋθύς ορδινάρησα εγώ εις τον Άγιο Γεώργιο να μαζώξουν όλες τις ζωοτροφίες εις τέσσαρα σπίτια οί Τσαουσάδες, όπου, εάν ιδούν και έρχονται εις δύο κόλλονες να σάς κάμω σινιάλι να κάψετε τες τροφές και να μην τά λάθουν οί Τούρκοι. Έγώ έπληρα τό λοιπό στρατεύμα και έπισαα τό Δερβενάκι.

Ο Νικήτας και ο Παπαφλέσας και ο Ψηλάντης με πεντακόσους στρατιώτες, τους είχα βάσει και είχαν πιάσει τό Κινάρι, χωριό δυνατό εις τό δρόμο των Κορινθίων.

Οί Τούρκοι, ή μπροστά, έφθασε εις τον Άντωνη. Και καθώς είδε τους Έλληνες εμπρός, έμιλησαν οί Τούρκοι να τους αφήσουν τό δρόμο, διατί θα άπεράσουν όπισω εις τη Ρουμέλη, στην πατρίδα μας.

Εγώ έστειλα πεζο να πάνε εις τό Σκηνοχώρι, που ήταν ο Κολλιόπουλος, να έλθει να μάς δώσει βοήθεια.

Από εκεί ήτον όρες έξη. Από τό Δερβενάκι έως τό Κινάρι όρες δύο, όπου ήτον ο Νικητάρας. Ήταν και από τον Άγι-Γεώργιο ο παπά Νίκας από την Κόρινθο με τά κορινθιακά στρατεύματα εις ένα χωριό, στη Μάνκα.

Έστειλα και εις εκείνους να έλθουν μεντάτι.

Εγώ ηγιαίνεμον εις τό Δερβενάκι έκλεξα όχτακόσους στρατιώτες εις τό γελέκι και τους έδωκα τέσσερες κολλόνες. Και τους έκατέβασα κάτω από εκείνο τό πόστο, όπου έκρατοόσα εις τη ράχη.

Και ο Άντωνής, έκρατοόσε τό κεφάλι, ήταν όμπροστά. Και οί Τούρκοι έβγαίνανε από τό κάστρο και οί όμπροστινοί έκαρτεροόσαν να συναχθούν όλοι.

Όσο να συναχθούν οί Τούρκοι έβλαα τις σημαίες και τά ζώα και καπότες. Τά έβαλα όλα εις μια ράχη, διά να νουίσουν ότι εκεί είναι πολλοί στρατιώτες και να κάμουν κάτω. Να μην έλθουν άπάνω μας και μάς χαλάσουν.

Εγώ έστεκόμουν με δέκα ανθρώπους στην κορφή. Οί ψυχογιοί με τά μουλάρια άράδα. Το δέ Νικήτα ο πεζός του είπε, ότι έβγχαν οί Τούρκοι και ότι έρχονται να περάσουν εις τό Δερβενάκι. Οί Κορινθιοί έσκόρπισαν. Ο Κολλιόπουλος έξη όρες άλάργα. Ένούκωσε έως να πάνε εκεί ο πεζός.

Στις τρεις ή ώρα συνάχθηκαν όλοι οί Τούρκοι. Και οί πασάδες ήτον στην πίσω μεριά.

Οί δέ έξη υλιάδες που ήτον εις τους Μύλους, δέν είχαν βάρδια διά να ιδούν ότι άδισαα τό Άργος, να έλθουν από κοντά. Οί τέσσερις κολλόνες τους είχα τεμπίχι να μην κάμουν άρχη του πολέμου, παρά άφού άκούσουν τά δέκα ντουφέκια. Και έτσι έστέκονταν.

Οί Τούρκοι σαν έσυνάχθηκαν όλοι, διέταξε ο πασάς να κινησει ή μπροστά. Και έτσι οί Τούρκοι έξεκαθάλικαν διά τον τόπο και έκίνησαν με τά πόδια. Και ο Άντωνής ήτον ταμπουρωμένος.

Ο Άντωνής έκτύπισε άφού έφθασαν έκατόν βήματα οί Τούρκοι. Και έκράτησαν καμιά δεκαριά Τούρκους. Εκείνοι έδωσαν τες πλάτες και έκαμαν κατά τον άγιο Σώστη. Και εκεί είναι ρεύματα. Και έπληρε τό ασκέρι τό τούρκικο τες ράχες.

Ο Άντωνάκης δέν έπεσε κοντά εις εδούτους. Παίρνει ένα μπαϊράκι με τριάντα νομάτους και πέφτει εις τον Άγιο Σώστη εμπρός.

Οί Τούρκοι όσοι έμειναν έπέρασαν κατά την Κουρτέσα και μία στη μέση, ή άλλη κατά τον Άντωνάκη. Έως δέκα υλιάδες έκίνησαν κατά τον Άντωνάκη. Οί τριάντα έσκότώσαν πολλούς, άνεψια μου.

Οί Τούρκοι όσοι έμειναν έπέρασαν κατά την Κουρτέσα και εκεί έκαμαν στάση.

Ακούοντας ο Νικήτας, ο Ψηλάντης, ο Φλέσσας έφθασαν εις τον άγιο Σώστη και έπισαν τό δυνατότερο τόπο εις τον άγιο Σώστη. Τό μεσιανό στρατεύμα, όπου έσκότωναν οί Έλληνες έδωσαν να περάσει και εκείνοι. Και έπεσαν εις τον Νικήτα. Εκεί έσκότωσαν έως χίλιους.

Έπέρασε και αυτήνη ή κολλόνα κατά την Κουρτέσα και έσμιξε με τους άλλουούς.

Οί δέ πασάδες που έμειναν όπισω ένύκτωσε και δέν εμπόραγαν να περάσουν. Όμίλησαν τους Έλληνες και τους είπαν: «Ποιος καπετάνιος όμπροστά;»

Αποκρίθηκε ένας παπάς από τό Χρυσοβίτσι: «Ο Κολοκοτρώνης είναι. Αποκρίθηκαν οί πασάδες: «Νά κάμουνε μέσσα να άπεράσουμε και του δίνουμε ό,τι ζητήσεις. Και τότενες έστειλε ο παπά Δημήτρης έναν άνθρωπο να μου όμιλήσει. Λαμβάνοντας την είδηση, και έκίνησα να ύπάγω.

Είχα στο νού μου να τούς χασομερήσω, ώστε να έλθει τό πρωί, να τους χάσωμε. Μέσα εις τό στρατεύμα είγαμε και μερικούς καθολάρεους, — ο Φωτάκος και ο Σπηλιωτόπουλος και ο Βούλγαρης ο Κότσος και ο Κωστ. Αναστασόπουλος και άλλο ένα άνεψίδι μου. Εκείνοι έκίνησαν.

Οί πασάδες βλέποντας καθολαρέους δικούς μας, ένόμισαν, ότι έχομε καθολαρία πολλή. Γυρίζουν πάνε στην Τிருνη. Αφήνουν ό,τι είχαν.

ΠΩΛ ΒΑΛΕΡΥ

Του Νίκου ΓΚΑΤΣΟΥ

Με τό θάνατο του Πάω Βαλερύ ή πνευματική οικογένεια της Εδρώτης χάνει μίαν από τις πιο δυνατές και πιο άγνές της φουανωμίες. Ο Βαλερύ μαζί με τον Κλωντέλ, τον Ρίλκε, τον Γκεόργκε, τον Έλιοτ, και μερικούς άκόμη μικρότερης σημασίας ποιητές, δικαίωσε την παράδοση του ευρωπαϊκού πνεύματος στο διάστημα του Μεσοπολέμου. Είχε αφιερώσει ολόκληρη τη ζωή του στην Ποίηση χωρίς να τη θεωρεί ποτέ μία πάρεργη ένασχόληση, ένα παιχνίδι της στιγμής και της τύχης. Την είδε πάντοτε σαν κάτι πολύ βαθύ και σημαντικό, μία συνεχή παρουσία για την ανθρώπινη ύπαρξη. Αυτός ήταν και ο λόγος που ο έλλη του τη ζωή άγαστήσε για τό Ιδανικό της εκκαθαρή ποιήσεως, προσπαθώντας με τη θεωρία και με την πράξη να της αφαιρέσει κάθε στοιχείο περιττό, και σπουδάζοντας τις λεπτομέρειες της τέχνης του με μαθηματική σκεδόν προσοχή και ακρίβεια. Ο ίδιος δέν άγάπησε ποτέ τους ρομαντικούς για ό,τι βαθύ και άνεξέλεγκτο φέρνουν μαζί με τη θεαλωμένη ασηρομησία τους, κι αυτό, όχι μονάχα από συνείδηση θεωρητική, αλλά με όδηγο άσφαλη την έσωτερική του παούρηση. Γιατί ο Βαλερύ ήταν αντίθετος στο πνεύμα του Βοροά, ήταν ένας «μεσογειικός» ποιητής στην πιο ολοκληρωμένη σημασία της λέξης, και είχε άπόλυτη αίσθηση του μέτρου και του ουμού. Τό «θαλασινό Κοιμητήρι» του μένει μεγάλο πασιδαινίμα νι' αυτόν τό μακρινό ωθητη του Πλάτωνα, και φαντάζομαι πως αν άνάτησε κάποτε σε στιγμιές τον Ντοστογιέφσκι και τον Σαίξπηρ, θα πήγε πάντα κοντά τους όχι με την άληθινή του καρδιά, αλλά γιατί ήταν ένας νους οικουμενικός και όδες που μπορούσε να τά χωρέσει και να τά συγυρέσει όλα. Ένας μικρότερος Γκάτε της εποχής μας.

Ο Βαλερύ καθυνορήθηκε πολύ από τους συνυόνους του για τον άφορητο καθώς λέγαμε διανοητικό του, αλλά νομίζω ότι τό μεγαλύτερο μειονέκτημα της ποιήσεως του προέρχεται από τη μεγαλοστομία της γαλλικής παράδοσης, που όσο κι αν ο ίδιος προσπάθησε δέ μπόρεσε ποτέ να την υποτάξει έντελώς σε μία μεσογειική συμμετρία. Είνα άληθεια εζάλλου ότι ο Βαλερύ την ποιήση και την τέχνη γενικά την είδε πάντοτε σε μίαν άνώτερη έκφραση, μίαν ολοκλήρωση του ανθρώπινου πνεύματος, και για

αυτό όσο κι αν μελετούσε ο βίος έξονυχιακά τις λεπτομέρειες της δουλειάς του, πραγματικά τό βάθος δέν ήταν αυτό που κυριώς τον ένδιέφερε. Γύρευε τις αλώνες μορφές των πραγμάτων στην τελειότερη έκδήλωσή τους, γιατί είχε ένιαία συνείδηση του κόσμου, κι έτσι μονάχα μπορούμε να καταλάβουμε τό πάθος του για την τέχνη, την έπιστήμη γενικά, τη φυσική, τη γεωμετρία, — τό θαυμασμό του και την άγάπη του για τό Λεονάρδο νά Βίντσι. Ο Βαλερύ ήταν ίσως ο τελευταίος μιάς γενιάς και μιάς παράδοσης που δόξασε την Εδρώτη άπο την Αναγέννηση κι έσρα, ένας άληθινά «εθγενής» μέσα στη βαρβαρότητα της ψυχικά διασπασμένης εποχής του.

Τό έργο του Βαλερύ μπορεί να χαρακτηριστεί σαν τό κορυφωματό του γαλλικού όρθολογισμού, που φτάνοντας ως τις ακρότατες δυνατότητές του, γυρεύει μεταφυσικούς γόρους για να μπορέσει να κινηθεί έλευθερα. Μα ο μυστικισμός του Βαλερύ δέν έχει τίποτε τό κοινό με τη θρησκευτική πίστη, γιατί ο ίδιος ήταν είδωλολάτρης από βάθος, ένας ρομαντικός του ήλιου και του μεσημεριού σε κάποιο έλληικό ακρογιάλι. Από αυτή την έποψη, ή έποχή μας τά θα μπορέσει να αισθανθεί της γυμισμένη σκέψη του και να ένθουσιαστεί πολύ με τό έργο του, γιατί ο σημερινός άνθρωπος με τά μεγάλα προβλήματα του γυρεύει την ψυχική του λύτρωση σε έναν μααδικό μύθο που θα ήκανοποιήσει άμεσα τά πάθη και τις πρωτόγονες συγκινήσεις του. Νομίζω πως ο αυτό τό σημείο αρχίζει και τό πρόβλημα της τέχνης για την εποχή μας.

Δέ υποροδμε όμως να μη διαμαρτυρηόουμε και να τ' άπισωαπήσουμε όταν λίγες μέρες μόλις μετά την άπελευθέρωση ή «μελέτη» έχει ημερομηνία XI 1944— ο ποιητής της «Ελένης» και της «Παρτοκαλιένας» ακαρφαλώς ή ένα σπίτι εζώστος του 1900 και βλέποντας πως ο «αγέρας που χαζεύει μέ τες κιδωνίες» δέ γαζεύει πιά, αλλά φυσάει και σαρωει, δημοσιεύει τη «μελέτη» για τον Lorca — τον ποιητή που δέν τον σκότωσαν οί έθρολι της Ιδεολογίας του, όπως γράφει, αλλά οί έθρολι της πατρίδας του, οί φασίστες του Φράνκο — και, περίπου, δη. κοπεί.

Σ' αυτόν τό βασανισμένο τόπο είμαστε τόσο λίγοι. Και γνωρίζομαστε τόσο καλά μεταξύ μας. Όλα τούτα τά χρόνια που περάσαν έξομε λίγο — πολύ τι έκανε, που ήταν ο καθένας μας. Είναι δόσκολο και ριφκοίνδυνο αν όχι άπιδαστικό και γέλοιο να εσοπαθόνε κανείς σήμερα και να μιλά για τό λαό και τους άντάρτες που όταν είναι τόσο γνωστό ότι σε κανένα προσκλητήριό του δέ βρέθηκε παρών. Όταν είναι τόσο γνωστό πως από φύση και θέση, ήθελμένα και σπειδητά ο τετράγωνος άγώνας του λαού μας από όρισμένους πνευματικούς μας άνθρώπους, αν όχι τίποτ' άλλο, τουλάχιστον άνοήθηκε. Ας μη μιλήσουμε για τους δικούς μας άγιους. Μα τον καιρό που δ Αντρέ Μαλρά, στη Γαλλία, έφταχνε ταξιαρχία άνταρτών και πολεμούσε για τη λευτεριά της πατρίδας του, τον καιρό που ο Ξύλ Ρομαίν, ο Ζαν

Η αυτοκτορία είναι θεμελιωμένη εις τον λαόν. Αυτή είναι μία, άδιορίετος, άπροοδιόριστος και άναφάιετος. Ηγουν ο λαός μόνον ήμπορει να προατάζει δι' όλα χωρίς κανένα έμπόδιο. Τά έγκλήματα των έπιτρόπων του Έθνους και των αξιωματικών ποτέ δέν έχουν να μείνουν άτιμώρητα. Κανέννας δέν έχει τό δικαίον να στοχάζεται τον εαυτό του άπαρδίαστο από τους άλλους. (1977) ΡΗΓΑΣ

ΟΙ ΚΑΚΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ

Του Νίκου ΚΑΡΥΔΗ

Σε μία «μελέτη» του για τον Lorca, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό μερικόν καλών παιδιών που μη έχοντας τί άλλο να κάμουν από τον Αύγουστο του 44 έσασε τό Μάρτη του 45 — σε μία περίοδο δηλαδή από τις πιο δραματικές και πιο σημαντικές της νεώτερης ιστορίας μας — καταπιάστηκαν να «παίζουν τό παιδικό» όπως τά παιδιά ένός άλλου καιρού «παίζουν τες κουμπάρες», ο Όδυσσεύς «Ελύτης» σε τέσσερις σελίδες φτιαγτού και έπιτηδευμένου λουισμού που κάθε άλλο παρά τοποθετούν και αναλύουν τό έργο του Ισπανού άγωνιστή και ποιητή, άνάμεσα σε άλλα νοάφει:

«Γεία σου, Φεντερίκο Γκαρθία Lorca! Η πιστολιά που σε σφίασε στον πέτρινο τοίχο είδες χωριού της πατρίδας σου τίποτε δέν κατάφερε να κάμει. Το λαού ή δύναμη που άγάπησε άνασταίει τόσα τά λόγια σου για πάντα, και έέρεις εαυτό πόσο τό δάκρυ ένός χωριάτη άξίζει περισσότερο απ' όλα τά βραβεία των Άκαδημιών, πόσο από ένα κομμάτι γουρσάρι γίνεται δειμ' μα ζωής άνώτερο τό πλατανόφυλλο εκείνο που μέσα στα θαμνάκια προυνά, στέρνει συνοδεία ο βορριάς στους όμιους των άντάστηδων που πολεμάνε!»

Μ' αυτή τη μελοδραματική κορωνα κλείνει και ή «μελέτη» για τον Lorca. Τόν Όδυσσεύς Έλύτη για τό μέχρι σήμερα ποιητικό του έργο παρ' όλες τις έπιφυλάξεις που υποροδμε να έγουμε, τον έκτιμούμε βαθύτατα. Είναι ο ποιητής που ύστερ' απ' τον Σεφέρη άνατέωσε τον ποιητικό λόγο στην Έλλάδα, που μεταφύτεψε, έστρα και καθυστοχημένα, τις νέες τάσεις της ποιήσεως και στον τόπο μας, και που έγραψε στίχους απ' τους οποίους όχι λίγοι θα μείνουν.

Δέ υποροδμε όμως να μη διαμαρτυρηόουμε και να τ' άπισωαπήσουμε όταν λίγες μέρες μόλις μετά την άπελευθέρωση ή «μελέτη» έχει ημερομηνία XI 1944— ο ποιητής της «Ελένης» και της «Παρτοκαλιένας» ακαρφαλώς ή ένα σπίτι εζώστος του 1900 και βλέποντας πως ο «αγέρας που χαζεύει μέ τες κιδωνίες» δέ γαζεύει πιά, αλλά φυσάει και σαρωει, δημοσιεύει τη «μελέτη» για τον Lorca — τον ποιητή που δέν τον σκότωσαν οί έθρολι της Ιδεολογίας του, όπως γράφει, αλλά οί έθρολι της πατρίδας του, οί φασίστες του Φράνκο — και, περίπου, δη. κοπεί.

Σ' αυτόν τό βασανισμένο τόπο είμαστε τόσο λίγοι. Και γνωρίζομαστε τόσο καλά μεταξύ μας. Όλα τούτα τά χρόνια που περάσαν έξομε λίγο — πολύ τι έκανε, που ήταν ο καθένας μας. Είναι δόσκολο και ριφκοίνδυνο αν όχι άπιδαστικό και γέλοιο να εσοπαθόνε κανείς σήμερα και να μιλά για τό λαό και τους άντάρτες που όταν είναι τόσο γνωστό ότι σε κανένα προσκλητήριό του δέ βρέθηκε παρών. Όταν είναι τόσο γνωστό πως από φύση και θέση, ήθελμένα και σπειδητά ο τετράγωνος άγώνας του λαού μας από όρισμένους πνευματικούς μας άνθρώπους, αν όχι τίποτ' άλλο, τουλάχιστον άνοήθηκε. Ας μη μιλήσουμε για τους δικούς μας άγιους. Μα τον καιρό που δ Αντρέ Μαλρά, στη Γαλλία, έφταχνε ταξιαρχία άνταρτών και πολεμούσε για τη λευτεριά της πατρίδας του, τον καιρό που ο Ξύλ Ρομαίν, ο Ζαν

Σύγχρονη ποίηση

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Του Ν. ΚΑΒΒΑΔΙΑ

Στη Μέλω Αξιότη

Στό παιδικό μας βλέμμα πνίγονται οί στερίες. Πρώτη σου άγάπη τά λιμάνια σβουδν κι' εκείνα. Θάλασσα τρώει τό βράχο απ' όλες τις μεριές. Μάτια λοξά και τάγαπας: Κόκκινη Κίνα.

Γιομάτα πάν τά Ιταλικά στην Έρυθρά. Πουλιά σε άντικατοπερισμό — Μαύρη Μανία.

Δόρατα μέσα στη νυχτιά παίζουν νοθρά. Λάμπει άρραβώνα στο δεξί σου: Άθησυνία.

Σε κρεμεί, Νύφη λεθέτρα Ιθρηκή. Άνάθουσε του Βασιόχρη τό φανάρι.

Σπανιόλοι μου θαλασσοδάτες και Γρασιού. Γκρέκο και Λόρα — Ισπανία και Πρασιονάρια.

Κύρα θανάτου εσοπολούνται οί Γερμανοί. Τάρματα ζώνεσαι μ' αρχαία κραυγή πολέμου. Κυνήγι παίζουσε μαχαίρι και σκονί.

Οί κρεμασμένοι στα βεντρά, μπαϊνίνο του άνέμου. Κι' απέ Δεκέμβρη, στην Άθήνα και Φωτιά.

Τοτό της Γης τό θαλασοδάρα άγκωνάρι. Λικνίζει κάτω από τό Δού και την Ίτιά τό Διάκο, τον Κολοκοτρώνη και τον Άρη.

Ο ΝΕΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Του Κώστα ΚΑΛΑΝΤΖΗ (Θεσσαλός)

Της γειτονιάς τό τσαγκαράκι τό θυμίομα μ' ένα τριμμένο ροδχο και τό πρόσωπο χλωμό. Άλλο γιαστόν δέν έτυχε να πουμε παρά μονάχα για τής φτώχειας τον καυμό.

Ήθρ' ή σκαβιά κι' ένα πρωί — τι θάμα! — άρματωμένος τά σοκκάκια δρασκελάει.

Παλληκαρος σωστός ή άλλους άντάμα της Λευτεριάς στρατιώτης πολεμάει.

Κόκκινες γλάστρες στα περβάζια άνοβοδοόσαν άκούγες τις άνάσες και τους χτύπους στις καρδιές. Ξέβγαιν' όμπρός και πίσω του άκολουθοόσαν στις μάχες τά παιδόπουλα κι' οί γριές.

Υστερα ο θρύλος μάς τον φέρνει στα φτερά του δυό χρόνια άντάρτη καπετάνιο στα βουκά. Κάναμε τότ' έμεις τραγούδι τ' όνομά του και λευτερη κρατούσαμε τη γειτονιά.

Διόχτης' ο τύραννος κι' ως γύρισε στη χώρα άφησε τό ντουφέκι του κι' άδραξε τό σφυρί μίαν όμορφη ζωή να χτίσει τώρα τη λευτεριά που κέρδισε για να χαρεί.

Μα τους όελοους και τους προόδες βρίσκει με τό παλιού κοτζαμπασήδες να γλεντάν, βαριοί στη γειτονιά να πέφτουν ίσκιοι φαντάσματα των Ούννων να γυρνάν.

Κινεί στρατιώτης για καινούργια μάχη που πολεμάν δίχως ντουφέκια και σπαθιά όπου του νικητή λαού ή κραυγή μονάχη φτάνει κι' ή γιγαντένια του γροβιά.

Έτσι απ' τό τσαγκαρείο καθώς γυρνάει τό βράδυ με τό βαμένο άπέχωνο την πέτσινη ποδιά τον ξεχωρίζει ή γειτονιά και μέσα στο σκοτάδι απ' τη βαριά περήφανη περπατήσια.

Τά παραθύρια ανοιτούν κι' οί πόρτες τον γυρεύου για να τον καμαρώσουν να τον δουν. Σάν τότε πάλι τά σοκκάκια αναθαρηόουν πλατάγιουσε φεγγόβολάν και τραγούδου.

Ο ΓΕΡΟΣ ΤΗΣ ΓΛΟΓΟΒΑΣ

Του Άντρεά ΡΑΜΠΑΒΙΔΑ

Τόν πρόλαβαν έκει στό ρέμα μιάμιση ώρα δξω απ' τ'ο χωριό. Δέν τόν έβγαλαν τά κότσια νά σκαλώσει π'ο ψηλά, μέσα στό λόγγο, όπου σκόρπισαν κι' οί άλλοι χωριανοί. Γέρος άνθρωςπος, τί νά σου κάνει. Κι' αυτό πού βάδιζε πολύ τού ήταν. Μέσα στην άναμπτουπόλλα έκεινο τ'άνοιξιάντικο πρωινό πού τά καρπούλια κι' οί συνδεσμολοήσανταν τόν κίνδυνο κοντινό, άλλες φροντίδες κι' άλλες έγνιες έδερναν τόν καθένα κι' άλλους: Τά παλληκάρια πήραν μέ τά ζά νά διώκουν τά πολεμφοδία κι' άλλα τρέξαν συνδεσμολοήσαν άνάμνη και τά άλλα για βοήθεια τού στρατού. Οί άλλοι, κούταζε νά κρύψει ο καθένας δ,τι-δ,τι, κι' ο καθένας μέ τόν πόνου του. Τά κορίτσια τίς προίκες, ο νοικοκύρης τής φαμίλιας τού ψωμί και ή νοικοκυρά τά σιγυρία τής. Κι' άμα τ'ο τελευταίο καρπούλι σφύριξε και βάρωσε ή καμπάνια, δ,τι πρόλαβε ο καθένας πρόλαβε. "Ολοι πιά χυθήκαν δξω απ' τ'ο χωριό έκειθε πού έδειξαν οί υπεύθυνοι: "Άντρες με φορτωμένα ζά, γυναικες με μωρά, παιδόπουλα φοτισμένα, ολοι φεύγαν. "Ερχονται ο φασισμοί! ...

Μά ο μπάρμπα-Βασίλης ξέμεινε στα χαμηλά. Ποιος νά προσέξει πιά τους γέροντες τέτοια ώρα ...

"Εφαγε όλη του τή ζωή άπάνω κεί στα πετροθούια τής Γορτυνιάς, ίδροκοπώντας νά γιομίσσει μιά σποριά ξερότοπο για νά τά βγάλει πέρα με τή φαμελιά του. "Ο μήτσος του, ο μόνος γιός του πού τοιμεινε, δεκαοχταχροניתκο παλκάρι κι' αν είχε βγάλει τ'ο σχολείο με άριστο, και τόν παινεύον οί δασκάλοι, δως έμενε άνάμνη κεί κι' έβρασε τα 5-10 γίδια τού σπιτιού. Τί νά τού κάμει; "Εδωκε πήρε πιά με τόν πολιτικό πού είχε κι'έλεγε πός ψήφισαν τ'ο σόι τους πάπου προς πάπου. "Ελαπιασε νά τού βόλευε κάπου τ'ο παιδί για νά με μπορέσει νά σπουδάσει. Μά δέν βαρούσα... Πρέπει να κόθει τ'ο μαχαίρι σου πολύ για νά σου κάμουν δουλειά έφτονού οί μαγαζαπώντρες. "Εφτονού του έβρουν άμα τέλειωσαν τά ψέμματα τού κλεισαν και τήν πόρτα.

"Ά, νά δ'υσαι καταραμένο χρέο κι' οί αρρώστειες πού με φάγαιε!... — Έλεγε ο μπάρμπα-Βασίλης. — Κι' απ' δέν προσκόναγα ένω ποδιές.

Και πός νά βάλει άλλο χρέος ο έρμος, πού για τούτο τ'ο πρώτο θέλαν νά τού πάρουν κιόλας τ'ο χωράφι οί θεομπαίχτες... Βαρού πρ άμια τ'ο χρέος και δέ βγαίνει εύκολα...

Πήρε πιά τά μάτια του τ'ο δόλο τ'ο παιδί και τράβηξε για τήν Πρωτεύουσα. Κι' απ'ο τότε ούτε τ'ο ζανάειδαν. Τους έγρωπε στην άρχη τά βασάνα του, μά ύστερα τ'ο πήρε ο πόλεμος... Κι' απ'ο τότε ζούβν στο φτωχικό με τ'ο μαράζι. Ούτε τόν ζανάειδαν.

...Τους είδε τώρα πού ζυγώναν κι' είπε, πάει... Τόσα ήταν τά ψωμιά μου. Μαρμάρωσε κεί δά ώσπου τους ένωσε από πάνω του.

— Σήνω άπάνω, γέρο Κ... Τόσο κεί τέσσερα χέρια τόν έστισαν όρθο. — Δέ μās έός μες; "Στάσου και θά ίδεις... κι' έτοιμάστηκαν...

Μά δέν τ'οκασαν. Είχαν ξεθυμάνει από τ'ο γύμνα σ'ο χωριό. Και πάνω στην ώρα τους έρχόνταν τούτος δ'ω παραγγελιά. "Ο άέρας

ΔΑΙΔΑΛΟΥ ΙΚΑΡΟΣ

Του Μανώλη ΣΙΓΑΝΟΥ

Σάν έρπει άγριος ο χειμώνας και με βρει σάν έρπει άγριος ο χειμώνας νά με πάρει μακρυσά, από τόν ήλιο και τ'ο φως σ' ένα κελλι σε μιά γωνιά.

Γέρος σκυφτός στής θύμησης τού τζάκι πού τής ζωής μου τ' αποδοσάλι θάχει σβύσει μέσα στών γηραιωών τήν παγωνιά — πλάϊ στην άδεια κοίτα του κρασιού θά γέρνω με τ'ο στερνή μου τήν πνοή πάνω στην ίδια μου τή στάχη απ' τού άγέρα τή βοή.

"Έγω, μιάς "Ανοιξης θ' ανάδω τή φωτιά! Κι' άντις τά περασμένα μας νά κλαίω — τών είκουσι χρονών μου τίς όρμες — τών είκουσι χρονών μου τίς αγάπες θά δίνω τού κορμιού μου για φερά και θά πετώ κοντά στο φίλο μου τόν ήλιο θά βγαίνω έλεύτερος στον ουρανό κρατώντας τή γεροντική μου φλόγα — με κόκκινη τήν πένα θά κεντώ στής Νιάς Ζωής τ'ο διαφανο άτλάζι χιλιάδες ήλιους φωτεινότερους μυριάδες άστρα φλογισμένα σάν τήν δική μου τήν ψυχή!

1944

ΣΤΟ ΟΔΟΦΡΑΓΜΑ

Του Γιάννη ΔΑΛΛΑ

Μονάχη. Και τ'ο κράτησες τ' οδόφραγμα τρεις νύχτες! Γύρω σου πίσσα και φωτιά κι' άλλαλαγομοί κι' αλύχτες. "Άγρυπνη, νήστεια, ασάλευτη — τά βόλια στην ποδιά σου. Και δόστου με τ'ο γκραφ σου.

Μά κεί στην τέταρτη αύγή, ή μάχη ώς όλιγώρα, στή γειτονιά κατάντικρυ, πού σαστισμένη έθώρα, τά δεκαεφτά σου εδιπλώσες, χρυσομαλλού, κι' άπάνω σου έθρόνητσε τ'ο κράνο.

Σκουριά... "Η Σκουριά πού τώρα έστειλε τή φωτιά τής απ' τήν Πολιτεία στριμωγμένη.

Τέλειωσε κλείνοντας τ'ο μάτι: — Κι' άμα λές έφτονα, μπάρμπα, θά γελεί ο Θεωδωρής... — Ο Θεωδωρής... ποιος, ο γέρος; — Ναι τ'ο πατριώτης σου. Μπορεί νά μās άκούσει... Αύτός τήν ήξερε τ'ο Σκουριά καλά...

— Και θά γίνουμε, παιδί μου, έφτονα; — Γιατί όχι; Δυό φορές πληρώνουμε αίμα. Δέν τάξιζει; — Και δέν θάχει ο κόσμος χρέη; — Δέν θάχει χρεοφιλές νά τόν υδέρουν. Κι' άμα όρίζει ο καθένας τ'ο δικό του για χάρά στους δουλεφτάδες... Λέφτερη δουλειά πού δέν τήν κλέβουν θρέφει δέκα σημερα. "Ολοι θά γινόμε άφέντες.

"Αφέντης κι' ο μπάρμπα-Βασίλης;... "Αμ' έγω κι' ή γρηά μου τ'ο φάγαμε τ'ο ψωμί μας... είπε άναστενάζοντας. Λένουμε για κείνο τ'ο καφερο μ'ην έρβει...

Μιά τσαρουχοκλωτιά τόν έφερε στή γη.

"Έ, διαβολόγερε! Κοιμήθηκες; Πούθε θά πάμε, δεξιά ή ζερβά; Νυχτώσαμε.

Γόρισε πίσω διαγκωμένος. "Άλλος άνθρωςπος. "Η Σκουριά... νά τί έστειλε ή Σκουριά... Κάτω απ' τ'ο πυκνά φρύδια, πάνω στην παράξενη γυαλάδα των ματιών άντιφεγγιστικη με μιάς ο λάμπαδος πού ώφνονταν άνάμνη απ' τ'ο χωριό. Κι' ύστερα ή κάπνα πέρασε σά άννεφο από



Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ



Του Βασιλη ΡΩΤΑ

Οι Ιστορίες αυτές είναι έδπονημενωόματα για τή γραφοντα με τ'ο μνημονικό. Τ'ο εμπεριόλογο πού είχα κρατήσει, με όνόματα, ήμεροημέριες και άξιωσημέωτα περιστατικά, μου τ'ο κλέψανε από τή χάρτιά μου, πού σάν αλαφρο άσμα έγγίλματος έκρυψε καλά με μου τ'ο πάρε ή άστυνομία από τ'ο σπιτί μου. "Όταν με τά πολλά, και ύστερα από πείση τού ύπουργείου Παιδείας, τ'ο άποφάσαν και μου ζανόδωσαν τ'ο χάρτιά μου, τ'ο πολτώμο για τήν Ιστορία, όχι για μέναν. ήμερολόγιο έλειπε.

Σ' αυτό τ'ο ήμερολόγιο είχα σημείωσε νωπές έντύπωσεις από τίς πράξες και τά έργα και τά λόγια. Τά είχα σημείωσε με δικό μου τρόπο. Έτσι πού ένας άλλος δέ μπορεί νά βγάλε και πολύ ζουμί απ' αυτά τά σημειώματα. Μόνος μου έγω ξαίρω τή γλώσσα τους. Και τώρα, πού πιά δέν έχω, νιώθω κομμένη και σακατεμένη τή δόνημή μου για νά Ιστορήσω τ'ο θέμα πού λέγεται έθνική άντίσταση. "Έν τούτοις, πρέπει νά τ'ο κάμω, γιατί πρέπει νά γίνε. Σημιαζώμω τ'ο μνημονικό μου και γράφω τά πραγματικά περιστατικά, πού είδα με τ'ο μάτι μου, έτσι όπως τά είδα. Δέ θά τά γράφω όλα με τή χρονολογική τους σειρά, παρά ε- κείνα τά σ'ονατά και άραία, πού μου κάμναι τή μεγαλύτερη έντύπωση.

Έπ'απε στα δεκαοχτώ έλληνικά βου- νά έγιναν πράξες ήρωικές και έσάσεις ένας έλεύτερος κόσμος, πού σήκωσε κε- φάλι τόσο φιλά, όσο τά ήρωϊκότερα κα- τ'ορθώματα πού έδόσαν αυτό τά χό- ματα στον καιρό τής Ιστορίας. "Εκεί πά-νω ζαναπαροισάστικη ο αλώνος "Ελλη- νισμός με τήν άντρεία του, τ'ο φιλοτιμίο του, τή λεβεντιά του, τόν πολιτισμό τ'ου. Αλή είναι ή γενική μου έντύπωση και ού- τήν τή έντύπωση έχω νά φαναρώσω με τά κακάστα τους ο Ιστορίες έπ'α- τε, σ'ορίες όπως παρουσιάζονται τώρα και από τ'ο μνημονικό, αλλά αλήθινες. "Όσα είδα κι' άκουσα γράφω, κι' όσα δέν τά είδα με τ'ο μάτι μου, τά γράφω ό- πως μου τά Ιστορσαν άλλοι και αυτό εζέγρα τ'ο άνάφερο, κάθε φορά.

ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

"Από τά χαράματα κατεθήκα- με στο σταθμό. Μερηγνικά κό- σμος απ' δξω στην πλατεία στρι- μωγόντας προς στην κλειστή καγκελόπορτα, περιμένοντας ν' ά- νοίξει. Καθένας, άντρας ή γυναί- κα, κουβάλαγε και κάμπουσα δέ- ματα, βαλίτσες, μπτόνος, κασό- νια. "Ήσαν όλοι μαυραγορίτες, Στριμωχθήκαμε μαζί τους. Οί ταυτότητες στίς τσέπες μας, τ'ο μυστικό φύλλο πορείας για τους άντάρτες σε κάποια φόδρα σω- μαμένω.

"Ήρθε ο συρμός άνοιξε ή καυ- κελόπορτα, σάλεψε ο κόσμος προς τήν πόρτα, όπου δυό γερμναρά- δες ζεζάτιζαν τίς ταυτότητες κι' άφίνανε τους μαυραγορίτες νά περνάνε μέσα βαρώντας και καταρακίεις στους περισσότε- ρους. Σκαρφαλώσαμε σ' ένα βα- γόνι και πάσαμε θέση όρθοί, ά- νάμεσα στα λογής κασόνια και ντενεκές και μπτόνος και άν- θρώπους. Φτωχοί έμπρόοι τού πο- δερσιού, πού κουβάλαγαν από τόν Περαια κι' απ' τήν "Αθήνα σα- πούνι, πετρέλαιο, σόδα, κουβαρί- στρες, φάρμακα, άλάτι, τριχίς, πετσόματα, χρωματιστά χαρτιά, ζάχαρη, πιπέρι για νά τ'ο ανταλλά- ζουν στα χωριά με σάτρη, καλάμ- πόκι, λαδί, έλιψες.

"Ο συρμός έξέκινησε κατά τίς έννηά και ντούκου-ντούκου μάς τράβηξε τοούμο στίθαγμένο πα- τείς-με πατώ-σε μέσα στα βα- γόνια.

Κατά τ'ο μεσημέρι, κατάκοπος από τήν όρβοστασία, τ'ο ταρακού- νημα και τίς φωνές, από τους μαυραγορίτες, πού και μέσα στα βαγόνια ανταλλάζαν τίς πραγ- μάτιες τους, κατάφερα νά περά- σω ως τ'ο βαγόνι-μπάρι, όπου ει- χε και σόμπα άναμμένη. "Εκανε διαβολόκρυο. Βρήκα μιά θέση σ' έναν πάγκο ως πού νά πιά ένα μαυροζούμι.

"Εκεί στο μεγάλο τραπέζι στρώ-

θηκε ένας καλός μαυραγορίτης. "Ανοιξε μιά μεγάλη βαλίτσα κοι- λαράδικη κι' έβγαλε από μέσα ό,τι λιχουδιά μπορείς νά φαντα- στείς, λουκανίκα, βούτυρα, τυριά, μαρμελάδες, μποτίλιες με κρασί, άσπρο ψωμί. Σάν νάβλεπα δνει- ρο, "Ανοιγε κοιτιά και κατέβαζε χαφιές χαφιές απ' ούλα προσφέρ- νοντας και στους σιδηδρομικ- ους υπάλληλους, πού ένας ένας καταφθάνανε, σάν νάντουσαν σуйνηνοημένοι και κολλάγανε στο τσιμπούσι, άλλοι καθαίοι, άλλοι στα όρθια, γάφτανε και πί- νανε, κι' όλο έβγαζε από τ'ο βα- λίτσα ο νεαρός, παχύς κι' όμορ- φοντυμένος μαυραγορίτης.

Τότες ήρθε κι' ο γερμναράς ο τσουχφύρος, ο διοικητής τού συρμού, ένα χοντρό και μονοκόμ- ατο μούτρο, πρόστυχο κι' άδιάν- τροπο. "Ολοι τσασκίτικανε νά τού κάμουν θέση, μερικοί τότες γάδωναν στην πλάτη, άλλοι τού ξεσκόνιζαν τόν πάγκο με τ'ο μα- νίκι τους νά καθήσει. Τότες ά- δειασε ή χοντροβαλίτσα τά σαθη- κά τής στο τραπέζι, κι' ο γερμνα- ναράς ρίχτηκε κι' έτρωγε σάν πεινασμένο λύκος, και ρούφαγε σάν καταθόβρα. Στο μεταξύ είχε και τ'ο νου του νά ούρλιάσει μιά διαταγή νά άδειάσουν τ'ο βαγόνι από τόν κόσμο, για τ'ο έδ'ω είνε, είπε, για τήν ύπηρεσία!.

"Εξω τ'ο σκυλολάι!, φώναζε γερμνα- κά.

Γόρισα πίσω στην όρθια θέση μου, όπου μόλις γάραγον οί πα- τούσες μου νά πατάνε δλόκλη- ρες. "Ετσι πέρασε όλη ή ημέρα κι' ήρθε τ'ο βράδυ και τ'ο σκοτά- δι. Ντούκου-ντούκου νά βροντο- κούλαει ο συρμός, νά σταματάει στους σταθμούς, και νά ζανα- παίρνει δρόμο.

Στό σκοτάδι οί μαυραγορίτες ρίχτηκαν στην κλεισιά. Στά συρ- τά άπλώνανε ο ένας στού άλλου- νου τά πράγματα κι' άρχισε ένας σάλος, κι' ένας άγώνας, πού άλ- λοτε ζέσπαγε σε στρίγγλιες φω- νές και βλαστήμιες, πού έλεγες τώρα θά σκοταθούνε, κι' άλλοτε- τες μουγκαιόντανε σάν νά τους έ- πνιγε όλος κάποιος φοβερό χέρι.

Σέ άμολήτρω χάλι από σαμα- τίς έκλεϊδωση φτάσαμε στή Γραβιά, προχωρημένα εσάων- χτα. "Εκεί βγήκαμε. Μās εψα- νε νά περιμένουμε μέσα στή σάλλα τού σταθμού ως πού νά ημερωώ- σει. "Η κόουραση, κάνοντας πέρα τήν άνησυχία, μάς έριξε γάμο στις πλάκες, ξερούς στον ύπνο, με τά βαρέα κεφάλια μάς άκουμ- πωμένα πάνω στους σάκκους και τίς βαλίτσες μας.

"Αρπάξαμε έναν ύπνο και πε- ταχθήκαμε όρθοί. "Ασπρογάλια- ζαν τά τζάμια. Βγήκαμε και φορ- τωμένοι πήραμε τόν δρόμο για τά Καστελογώρια, πού φυλάγε τή μασιά τής Γκιωνάς. Τά βήματα μάς κλεψά και οί ματιές μας, μη μάς σταματήσουν τίποτα Γερ- μανοί. Δέν τους άπαντήσαμε. Τό ατύνο άγέρι τής Γκιωνάς μάς ζωογονούσε τά πολυβασιωνισμένα σπλάχνα. Περάσαμε τ'ο πρώτο ήμοφορί, σταυρώνοντας τ'ο πρώτο ρέμμα με γάργαρα τρεχούμενα νερά. Φουσκοδεντρέι! Μάρτης! Βγαίνουμε στο κλαρί. "Αφίνουμε πίσω μας, μέσα στην καταχνιά τή σκλαδωμένη χώρα. "Ανοιγού- με πόδι! Πού νάναι οί άντάρτες; Πότε θά πατήσουμε λεύτερο χώ-

μα; Τραγούδια σάν χελιδονίσμα- τα κελαϊδούνε στον νου μας και μάς φτερώνουνε τά πόδια.

"Νά-χω τά βράχια άδέφρια μου, τά δένδρα συγγενάκια νά με κομάνε οί πέτρικες νά με ζουπών τ'ο άδόνια... σκλάβο νά μη με λένε...

Περάσαμε Καστελογώρια, Κά- τω Κάνιαν, χωρίς νά οικονομώ- σεμε ένα ζω, νά τού φορτώσου- με τά πράγματά μας. Κι' οί ια- τίες και τά λόγια από δους συν- απαντήσαμε μάς διώνγουνε όλο προς τά πάνω. Στην πάνω Κάνια- νη θά βρισκαμε τους άντάρτες, θά μπαινουμε στή λύτερη "Ελλά- δα. Δρόμο λοιπόν. Τ'ο γλυκό τ'ο άγέρι μωρωμένο από τά σκόνια και τά ρείκια μάς γλυκαινε τήν άνάσα, ποδινα βρειάει από τήν τό- ση ταλαπαιρία τής νύχτας κι' ά- πό τά φορτία μας. Και τ'ο τραγού- δι δουλεύει μέσα μας στριατικό, καθώς ή ματιά μας άγκαλιάζει τους περφητους άγκυρους τού Περνασσού και τής Γκιωνάς.

"Βρ' κάμτε μαροζάριπ, με τή δική μου λεβεντιά νά στολιέστες γυρεύεις; Για βγάλε τά στολιάρια μου, δώ μου τή λεβεντιά μου, μη λύσω ούλα τά χόνια μου και θάλασσα σε κάμω!

Προς τ'ο μεσημέρι άντικρύσαμε τ'ο χωριό, όπου θά παίρναμε λεύ- τερη άνάσα. Και σε μιά στροφή τού μονοπατιού πίσω από τόν δ- χτο, βρεθήκαμε μπροστά σε δυό μορφές πού μάς κλείνανε τ'ο δρό- μο, σπτήες ανάμεσα στα πουνά- ρια. "Ήσαν οί άντάρτες.

"Εδώ θά σταθώμε με σέβας νά Ιστορήσουμε αυτό τ'ο θέματα, τ'ο πρώτο άντικρύσμα τής λεβεντιάς. Μακρυσά από μάς ή διάθεση νά πλουμισουμε και νά κάνουμε, δ- πως λένε, φιλολογία. "Όχι, με τ'ο χέρι τήν καρδιά πού άκόμα συγ- κινιέται από έκεινή τήν άνάμνη- ση, θέλωμε νά φιλολογήσουμε αυτή μας τήν πρώτη έντύπωση, νά τήν αναλύσουμε στα καθέ- σατά της. Γιατί βρίσκονται άνθρω- ποι, πού θέλουν νά γένονται "Ελ- ληνες, πού όρκίζονται πός ποιά- νε για τήν "Ελλάδα, κι' όμως μι- λάνε για τόν άγώνα αυτών, και για τους άντάρτες με μίσος και με περιφρόνηση. Για τ'ο λαμπρό- τερο φαινόμενα τής "Ελλάδας τού καιρού μας, για τήν ήρωϊκή δρά- ση τής γερής μεριάς τού "Ελλη- νισμού, πού έρεσκόθηκε με θαυ- μιστήν άντρεία και κάλλος κι' έβωσε τήν πατρίδα, και τήν άπο- κατάσση στήν παλιά τής δόξα, άνάμεσα στους λαούς τής οικου- μένης.

Πολλά έγιναν κι' άνάμεσα στα πολλά λαμπρά κι' άραία έχει και Ισκιουσε. Ναι, από σάρκα και κόκ- κιας ήντουσαν όλοι. "Όμως ήν- τούσαν ήρωες, γιατί βάλανε τίς σάρκες τους και τά κόκαλά τους στην ύπηρεσία τής λευτεριάς. Καί θυσίασαν τή ζωή τους, όπως μόνο ή λαμπρη νιότη ζαίρει νά θυσιά- ζει. Είπαν τά μάτια μας — και δοξάζουμε τήν τύχη μας γι' αυτό — έιδανε έλληνικές όμορφίες, στην πράξη, όχι τά λόγια. Κι' ή πρώ- τη μας έκεινή έντύπωση από τ'ο άντικρύσμα τών δυό άνταρτών πού μάς κλείσανε τ'ο δρόμο, ήταν θαυμασμός σάν από ένα δρα- μα. άραίο κι' έλληνικό.

Λυγερόκορμοι λεβεντες. Με γέ- νεια και μαλλιά πλούσια. άντρι- κες όμορφίες, φάνταζαν σάν άρχάγγελοι φύλακες. Θέλω νά

πώ πός ή όμορφί τους με τή φυσική αύγή πού τους έδινε ή κορμοστασία, τά φουντωτά μαλ- λιά και τά γένεια και τά καλο- θαλμένα τους άρματα, καθώς τους πλαισιώναν τά φουντωτά πουνάρια, πού ροδάκιζαν δεξό- ζερβά τους και τούς περιέγνε με ρόδινο φως ο άμφίβολος Μαρτιά- τικός ήλιος, είχε άπόκοσμη χάρη, και σιωπηλώς κάλλος, και με- γαλειό επιβλητικό, σάν νά τούς είχε τοποθετησει έκει ή ίδια ή θεά ή Λευτερία, νά παρσαίνουε τ'ο νόμηά τής.

Δείγμα έγγυημένο, πός αυτή μεταμορφώνει τόν άνθρωςπο και τότε κάνει «καλον τε, αγαθον τε» λεβεντή και άντρα.

Προχωρήσαμε προς αυτούς, σάν άρρωμαστικες πού κάνουν τήν πρώτη έπίσκεψη στα πεθερι- κά τους.

— Γεια-χαρά, παλληκάρια! χα- ρετίσαμε πρώτοι.

"Ο άντιχαρετισμός τους μάς ήρθε πού άναπάντεχος και θαμα- στός:

— Καλωσορίσατε συναγωνι- στές!

"Συναγωνιστές; "Εμείς; Οί λα- τριασμένες καρδιές; Τά σεθερω- μένα και σακατεμένα σκρια; Με- ίς κλαριντες μας και τά σκαρι- νια μας; Φορτωμένοι σάκκους και βαλιτσάκια; Συναγωνιστές; Μάς άγκαλιάζουνε οί λεβεντιές και μάς όνοματιζούνε συναγωνι- στές; Θερω! δάκρυα τρέχουμε απ' τά μάτια μας καθώς δίνουμε τά χέρια. Βρήκαμε άδέφρια μας, πού τάχαμε καιρό χαμένα. Ξε- τρωπώνουμε τ'ο φύλλο πορείας μας. Ένα χαρτάκι τσαλακαμένο. Τ'ο διαβόητο. Μάς άγκαλιάζει τ'ο χαμώγελο αυγάρι.

— Πάμε συναγωνιστές! Πάμε στο χωριό! Και δρόμο κάνοντας πέστε μας τά νέα από κάτω. Μι- λιάτε σ'ονατά και ζέγνιαντα. "Εδ'ω ήμιστε έλεύθεροι! (ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ: "Η συνέχεια)

ΟΙ ΚΑΚΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ

(συνέχεια από τή σελίδα 9)

ση στην Τράπεζα. Κι' όπως όλοι τ'ο ξέρουμε ο "Ελύτης μόνο τ'ο τούτο είδος άντικρύσμα δέν έχει στην Τράπεζα τού λαού.

Και τ'ο κακό είναι πός δέν εί- να ο μόνος από τους πνευματι- κούς μας άνθρώπους πού βρίσκε- ται σ' αυτή τή θέση. Είναι κι' άλλοι κι' είναι πολλοί. "Από τους «συνεργάτες χρυσού σηματος» τής Νεολαίας και τους συνεργάτες τού «Κουαδριβίο» Ισασμε μερ- κους παλιούς και νεωτάτους ά- καθημαϊκούς. Είναι από τά πιο θλιβερά φαινόμενα τής πνευματι- κής και τής κοινωνικής μας ζωής. "Ολοι αυτοί οί άνθρωποι, πού άλλοι παρσαίνουε τους πνευ- ματικούς ήγέτες και άλλοι τούς «εστέτ» και πού τόν καιρό πού έπρεπε άρνήθησαν, άγνόησαν κι' όχι λίγες φορές συκοφάντησαν τόν άγώνα τής "Εθνικής μας άν- τίστασης, σήμερα μόλις και μόνο, αίσθηματολογούν και δογμα- τίζουν, γλυκά και άραία, ή άνω- μογογραφούν άπρεπα και κακό- θωλα.

Ναι, τ'ο μέλλον θάνα και «έ- καιο και έλεύθερο». "Αλλά Συμ- πληγάδες δέ θά υπάρξουν. Δέν ύπάρχουν κι' όλας. Για τ'ο ένας από τους δύο κόσμους δέν ύπαρ- χει πιά.

Ελευθερα Γράμματα

ΣΥΝΤΑΥΤΙΣΗ

Του Στέλιου ΜΑΡΑΝΤΟΥ

Κάθε βράδι τὰ λέγαμε. Ο Έφημοβιτς μου μιλούσε συχνά για τὸ Βελιγράδι. Ήταν σὸ νὰ ξεφυλλίζαμε κάποιο βιβλίο τοῦ 1880

Ο Γιορντάν Έφημοβιτς ἀκόμη φορούσε τὴ στρατιωτικὴ του στολή.

— Γιορντάν Έφημοβιτς, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἔλεγε ὅταν ἦταν κάπου νὰ ουστηθεῖ. Μιά ἑλαφρὴ κλίση τῆς μέσης — αὐτό.

Καταστροφή. Ὅλη ἡ Εὐρώπη εἶχε νικηθεῖ. Ἄς εἶναι με ἄχα εὐλογημένος ὁ Κύριος ποὺ γυρίσαμε πίσω. Ὅταν χτύπησα, ἡ Δέσποινα λίγο ἦταν νὰ πέσει κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Ἡρβες; ρώτησε κι' ἀνοῖξε κάτι μάτια!

Γιατὶ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ γυρίσει κανεὶς πίσω. Τόσοι ἄλλοι ἦταν χαμένοι — σκοτωμένοι ἢ τραυματίες.

Ἔστερα τῆς γνώρισα τὸν Έφημοβιτς, ποὺ ἔστρεψε πρὸς κεί ἄθουλο.

Ο Γιορντάν Έφημοβιτς, Δέσποινα, εἶναι ἕνας καλὸς φίλος. Ἡρβας με ἀπὸ κεί πάνω. Πρέπει νὰ τὸν βοηθήσουμε Δέσποινα. Ἡ ἀδελφούλα χαίρεται ποὺ γνωρίζει τὸ Γιορντάν, λέει.

Κι' ὁ Έφημοβιτς ἔγινε σιγά-σιγά πολὺ ἀγαπητὸς σ' ἄλλους μας. Τὰ βράδια μᾶς μιλοῦσε γιατὸ Βελιγράδι.

Μιλεῖ και τὰ ἀσπρογάλαζα μάτια του παίρνουν ἀποχρώσεις. Καὶ τότε — τότε χαϊδεύει τὸ κατάξανθο μουστάκι του.

— Τότε ἦταν σὰν ἕνα ὄνειρο, λέει. Ἴσως καὶ νὰ μὴν τὸ ἔχουμε ζήσει αὐτὸ τὸ ὄνειρο... Πραγματικά. Ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα τραῖνο, νὰ ποῦμε. Ὁ ἕνας γεννιέται μέσα στὸ τραῖνο. Ὁ ἄλλος γεννιέται πολὺ μακριά — κι' εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τρέχει διαρκῶς νὰ τὸ φτάσει... Κι' ἡ ζωὴ δὲν τὸν θέλει — δὲν τὸν θέλει...

Τὸν εἶχα γνωρίσει ἕνα βράδι στὰ Γιάννενα. Εἶχε μαζί του καὶ δύο-τρεις ἄλλους ἀξιωματικοὺς Σέρβους, ποὺ τοὺς ἔχασα ὕστερα...

Ο Έφημοβιτς ἦταν σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσαν χίλια τσακάλια

— Πῶς εἶναι δυνατό νὰ φτάσει κανεὶς στὴν Ἀθήνα; ρωτᾷ και τρέμει.

— Ἄν θέλετε θὰ πάμε μαζί... — Ἄ! καλὰ... Γιορντάν Έφημοβιτς λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ — μιά κλίση τῆς μέσης. Ἀ ὅ τ ὅ.

Κάναμε παρέα στὴν ἀρχὴ. Ἔστερα γνωριστήκαμε καλλίτερα. Δυὸ βράδια μείναμε στὰ Γιάννενα. Ἡ «ὠραία Ἡπειρος» μᾶς φιλοξένησε φτωχικά. Χιλιάδες κόσμου εἶχαν γεμίσει τὰ Γιάννενα. Πρόσφυγες ἢ νικημένοι.

Δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἀχυρώνας νὰ μείνεις. Ἐμεῖς εἴμαστε τυχεροί. Βρήκαμε ἕνα μικρὸ δωματάκι στὴν «ὠραία Ἡπειρος» — ἕνα παιδοχειλὸ κοντὰ στὰ ψαράδικα, κάτω σχεδὸν ἀπ' τὸ Φρούριο.

Ὅλη τὴ νύχτα ὁ Γιορντάν ἀναστενάζε. Καὶ κάπνιζε. Ἐφτυνε σιγά καὶ ρουφούσε τὸν καπνὸ με πείσμα.

Κάθε τόσο φωτιζόνταν τὰ μάτια του — δυὸ μάτια ἡσυχά, πο-

λυθασανισμένα, ποὺ ἦταν νὰρχίζαν νὰ κλαῖνε.

— Ὡχ!

Αὐτὸ πολὺ μὲ λυποῦσε. Μὰ ποῖος μπορεῖ νὰ ἔχει λόγια γιατὸν ἄλλον — ὅταν κι' ὁ ἴδιος εἶναι ὅπως κι' ἐγώ...

— Ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀθήνα... ἀρχίζανε οἱ σκέψεις μου πάντα. Στὴν Ἀθήνα δὲ θὰ ξέρουν τί γίνεται ἐδῶ. «Τὰ παληκάρια μας θὰ κρατήσουν τὴς Θεριοπόλι» θὰ λέγανε. Κι' ὁ Γιορντάν τὸ ἴδιο θὰ σκεφτόταν κι' αὐτὸς — στὸ Βελιγράδι ἢ γυναικὰ μου καὶ τὰ δυὸ μας παιδιά θὰ ὑποφέρουν... Λένε πῶς οἱ Γερμανοί... Ἀνοήσιες... Δὲν πρέπει νὰ τὸ φαντάζομαι καν... Ἡ γυναικὰ μου δὲν ἔχει νὰ φοβηθεῖ τίποτε βέβαια... Αὐτὸ τὸ βράδι πέρασε ἔτσι. Ἐξω ἀπ' τὸ δωματάκι τῆς «ὠραίας Ἡπειρος» ἀκούγονταν ὅλη τὴ νύχτα βήματα καὶ σιγανὲς ὀμιλίες.

Θὰ περνοῦσε κι' αὐτὴ ἡ μέρα μ' ἀγωνία — αὐτοκίνητο δὲ φεύγει. Κάποιος εἶπε πῶς αὐριο θὰ φύγουν κάτι στρατιωτικά με τραυματίες. Ἴσως καὶ μερικά ἄλλα. Σήμερα ὅμως κανένα. Κι' ἔτσι θὰ περνοῦσε κι' αὐτὴ ἡ μέρα ὅλο ἀγωνία καὶ τρόμος γιατὸ τέλος μας — ἂν δὲν πηγαίναμε στὸ «Ἑλληνοαμερικανικὸν Μπαρ τὸ Ρέξ».

Ὅλοι μᾶς φωνάζανε ζήτη ὅταν μπήκαμε.

Ὁ Γιορντάν τὸ κατάλαβε. Ἐθγαλε τὸ καπέλο του καὶ χαίρεται πολὺ φιλικὰ.

— Μισή; ρωτᾷ τὸ γκαρσόνι.

— Μισή...

Ἡρθαν πολλὰς μισές καὶ φάγαμε καλὰ. Κι' ὅταν ἀρχίσαμε νὰ βλέπουμε δια τὰ γύρω χρωματιστά, εἶδα τὸ Γιορντάν νὰ γελάει νὰ πρῶτῃ φορά. Ἐθγαλε τὸ καπέλο του καὶ φώναξε σέρβικα — Ζίλο Γκριτοκα!

— Ζήτω ἡ Σερβία — φωνάζουν κι' οἱ ἄλλοι.

— Ζήτω...

Σὲ λίγο μέσα ἀπ' τὸ θόρυθο τῶν πιάτων καὶ τῶν ποτηριῶν ἀκούγεται παθητικὴ σέρβικη μουσικὴ. Χορὸς εἶναι, Σέρβικος. Γιατὸ νὰ τὸν χορεύεις χρειάζεται νὰ χτυπᾶς καὶ τὰ χέρια — ὅπα...

ταῖρα... μιά... πα... πασα...

— Ὅπα... Γιορντάν... ὠραία.

Ὅπα, πατρίδα γλυκεῖα, νικημένη... Πατρίδα ματωμένη... Τὸ βιολεὺ πλησιάζει στὸ Γιορντάν. Πόσο τοῦ πᾶνε τοῦ Έφημοβιτς οἱ ψηλὲς μπότες! Τὰ χέρια κρατοῦν τὸ ρυθμὸ. Ὅπα... τραυματίες, καμμένα παιδιά... σκοτωμένοι δίχως ἐλπίδες... πόδια ξεχασμένα σὲ κάποιο βουνό... Πόνι... Ὅπα...

Γυρίσαμε κατὰ τὴς πέντε στὴν «ὠραία Ἡπειρος». Τὰ κεφάλια μας ἦταν νὰ σπᾶσουν. Ὁ Γιορντάν κοιμάται ντυμένος. Ὅλα εἶναι νικημένα. Καὶ τὸ νερὸ ποὺ πίνουμε εἶναι νερὸ τῆς καταστροφῆς. Κι' ἐμεῖς. Καὶ τὰ σπῆτια εἶναι κι' αὐτὰ λυπημένα. Κι' ὄλο κάτι λόγια — λειψὰ λόγια βγαίνουν ἀπ' τὸ στόμα ποὺ μυρίζει κρασίτες...

Τὸ πρῶτ ἕνα αὐτοκίνητο βρέθηκε γιατὸ Ἄγγρι. Φεύγουμε. Γεῖα σας. Αὐριο θάμαστε ἴσως στὸ σπῆτι, Γιορντάν... Μὴν ἀνησυχεῖς πιά καθόλου. Ἐκεῖ μᾶς περιμένουν ἢ μητερούλα κι' ἡ Δέσποινα. Ἐκεῖ θὰ βροῦμε ἡσυχία. Θὰ δεῖς. Τώρα πὲς ἀντίο στὰ Γιάννενα — αὐριο ἴσως μποῦν οἱ Ἴταλοι. Στους δρόμους θ' ἀκούγεται ἢ ὑπὸ τούς. Θὰ βγάλουμε διαταγὴ γιατὸς ξένους — νὰ μαζευτοῦν στὸ προαύλιο τῆς Μεραρχίας... Ἐμεῖς ὅμως θάμαστε μακριά... Ἐκεῖ στὸ προαύλιο θὰ τοὺς περιμένει ἢ δυστυχία κι' ὁ ἐξευτελισμὸς... Ὅμως μὴ φοβᾶσαι Γιορντάν. Αὐριο θάμαστε σπῆτι... Στὴν Ἀθήνα εἶναι καλλίτερα κανεὶς — ξέρω κι' ἐγὼ πῶς νὰ τὸ πῶ; ὅπως καὶ νὰ τὸ πῶ εἶναι τὸ ἴδιο... Πῆς ἀντίο στὰ Γιάννενα... ἀντίο λιμνούλα... ἀντίο νησάκι...

Ὅταν φτάσαμε στὴν Ἀθήνα, ἠρεμήσαμε λίγο. Ὅλες ἐκεῖνες οἱ μέρες ἦταν μιά περιπέτεια σκληρὴ — ποὺ ὅμως ἐμεῖς ἀγαπήσαμε τόσο... Μέσα μας ὑπῆρχε πολὺ παράπονο. Ἐμεῖς δὲ φταιγάμε σὲ τίποτε. Ἄλλοι ἦταν ἢ αἰτία. Ἐκεῖνοι μᾶς κάνανε τώρα νάμαστε νικημένοι. Ὁ Γιορντάν Έφημοβιτς ἔβρισε στὸ σπῆτι κρυμμένος. Φόρεσε ρούχα πολιτικά καὶ περνοῦσε τὴς ὥρες του στὸ

ράδιο ἢ διαβάζοντας. Κάποτε ὁ μὸς ντυνόταν τὴν γαλάζια στολὴ τοῦ λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ.

Πήγαινε τότε μπροστὰ στὸ καθρέφτη καὶ — γλυκεῖα πατρίδα, ἔλεγε. Τὸ πρόσωπό του ἔλυωνε ἀπ' τὴν ἀπέραντη λύπη του.

Ὅταν ἀκούγε εἰδήσεις ἀπ' τὸ Λονδίνο στὴ Σερβικὴ ἐκπομπή, τὰ δακτυλά του σφίγγαν γροθιές. Τὰ μάτια του παίρναν μιά ἔκφραση ἀγωνίας. Καὶ τὸ στήθος του φούσκωνε κύματα — κύματα...

Στὸ γυαλὶ τῶν ματιῶν του περνοῦσαν τότε οἱ Σερβικὲς πεδιάδες γεμάτες αἵματα καὶ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ... χωρὶς κανένα ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς... Γυναίκες φτωχικὲς λυπημένες... παιδιά... Κι' ὕστερα ἢ γυναικὰ του. Κρατεῖ τὰ δυὸ τῆς ἀγορία ἀπ' τὸ χέρι καὶ γυρίζει τοὺς δρόμους.

— Ἐλεῆστε μας, κύριε... ψιθυρίζει. Μὰ ὁ κύριος εἶναι ἕνας Γερμανὸς κοντόχοντρος, σὰν Οὐγγαρέζικο μουλάρι. Καὶ τῆς λέει ὁ κύριος πῶς θὰ τὴν βοηθήσει ἀν... καὶ ψωμί καὶ φαί... μόνο.

Ἡ γυναικὰ φεύγει περήφανα.

— Ἐχω ἕνα λεβάντη, εἶναι σὰ νὰ λείει ἢ σιωπὴ τῆς. Κάποτε θὰ γυρίσει... Μπορεῖ καὶ νὰ πεθάνω τῆς πελάς... μάλιστα νὰ πεθάνω τῆς πελάς... ὅμως αὐτὰ τ' ἀγοράκια θὰ πάρουνε αἷμα... Σταγόνα, σταγόνα...

— Ἀγοράκια μου πάμε πίσω στὸ σπῆτι...

Καὶ θὰ κοιμηθοῦνε νηστικά τὰ καμμένα — μάλιστα θὰ κοιμηθοῦνε νηστικά, πολλές ἴσως φορές...

Ἐπειτα ἦρθε ἢ ἀνοῖξη. Οἱ βραδιὲς γίναν γλυκὲς, με μωραδιὲς γιασεμιῶ. Ἦταν ἕνα ὑπεροχο θαῦμα αὐτὲς οἱ βραδιὲς — παντοῦ ἡσυχία. Ἀπ' τὸ βάθος ἔρχονταν οἱ φωνὲς τῶν σκυλιῶν καὶ στους δρόμους κάτι γρύλλοι κρυμμένοι στους θάμνους μετροῦσαν τοὺς σφυγμοὺς τῆς νύχτας.

Ἔστερα σὰν παράπονο σ' ἐπίανε ὅταν μάκρανε — σὰ λύπη καὶ παλιὰ νοσταλγία.

Τετὲ ἔγινε αὐτό:

Ὁ Γιορντάν Έφημοβιτς πέθανε. Ἐτοῖ ἀνεξήγητα ἔλυωσε, ἔλυωσε σιγά-σιγά καὶ ξεψύχησε, στὸ στομάχι... Κεῖνο τ' ἀνοῖξι... Ὁ γιατρός τοῦ βρῆκε παλιὸ ἔλπογεμα ποὺ ἦταν νὰ φύγει παραμιλοῦσε σχεδόν.

— Τὸ εἶξερα, ἔλεγε... πάντα ὑπόφερα... ὅμως τί μποροῦσα νὰ κανῶ;

Πότε πότε τὰ μάτια του δάκρυζαν... — κάποτε θὰ τελειώσει ὁ πόλεμος... γράψε πῶς τοὺς σκεπτόμουνα πάντοτε... Τ' ἀγοράκια μου... ὦχ... Ἀγωνίστηκε ὄρες. Σοῦ χρωστῶ τὴ ζωὴ μου... τὴ στολή... Δῶσε μου τὴ στολή... Κι' ὅτι νὰ τοῦ ἔφερα τὴ γαλάζια στολὴ τὸ στήθος του φούσκωσε — πατρίδα γλυκεῖα... νικημένη πατρίδα...

Ἔστερα πέθανε. Πέθανε κατὰ τὴς δέκα τὸ βράδι σὰ νὰ κοιμήθηκε. Ἐκλείσε τὰ μάτια του κι' ἄφισε ἕνα ἀνεπαίσθητο στεναγμὸ. Τίποτε ἄλλο. Ἐσφίξε μόνο τὸ χέρι μου καὶ τὰ χεῖλη του κάτι ψιθύρισε... Σιωπὴ. Ἄντιο Γιορντάν. Στὸ καλὸ.



ΑΝΤ. ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ: Σύλληψη ἀπὸ τὸν Δὸν Κιχῶτη.